

SIDUS ÜHISKOND
2023. AASTA
TULEMUSARUANNE

Sisukord

SISSEJUHATUS JA TULEMUSVALDKONNA ÜLDTEAVE	3
TULEMUSVALDKONNA MÕÕDIKUD JA EELARVE TÄITMINE	4
Tulemusvaldkonna mõõdikud	4
OLUKORRA LÜHIANALÜÜS	5
ÜLEVAADE PROGRAMMIDE ELLUVIIMISEST	8
PROGRAMM „LÕIUMIS-, SH KOHANEMISPROGRAMM 2022–2025“	9
Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine	10
Olukorra analüüs	10
Programmi tegevuste elluviimine 2023. aastal	12
KOKKUVÕTE	19
Olulisimad edusammud 2023. aastal	20
Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad tegevused järgmistel aastatel	20
TEGEVUSKAVA „ÜLEILMNE EESTLUS“	22
Tegevuskava mõõdikud	23
Olukorra analüüs	23
Tegevuskava suundade elluviimine 2023. aastal	26
KOKKUVÕTE	27
Olulisimad edusammud 2023. aastal	27
Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad tegevused järgmistel aastatel	27
PROGRAMM „KOGUKONDLIK EESTI“	28
Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine	29
Olukorra analüüs	30
Programmi tegevuste elluviimine 2023. aastal	31
KOKKUVÕTE	37
Olulisimad edusammud 2023. aastal	37
Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad tegevused järgmistel aastatel	37
PROGRAMM „NUTIKAS RAHVASTIKUARVESTUS“	39
Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine	40
Programmi tegevuste elluviimine 2023. aastal	42
KOKKUVÕTE	43
Olulisimad edusammud 2023. aastal	44
Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad tegevused järgmistel aastatel	44
PROGRAMM „ERAKONDADE RAHASTAMINE“	45
Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine	45
Olukorra analüüs ja programmi tegevuste elluviimine 2023. aastal	46

Sissejuhatus ja tulemusvaldkonna üldteave

Tulemusvaldkond

Sidus ühiskond

Valdkonna arengukava

„Sidusa Eesti arengukava 2030“

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti on sidus ja kaasav ühiskond.

Programmide* ja nende eesmärgid, vastutavad ministriumid

„Lõimumis-, sh kohanemisprogramm 2023–2026“: Eesti ühiskond on lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus, jagavad demokraatlikke väärtusi ning ühist kultuuri-, info- ja suhtlusruumi ning tunnevad ühtekuuluvust. Kõigile Eestis elavatele inimestele on loodud võrdsed võimalused edukaks iseseisvaks toimetulekuks ja heaoluks. **Peavastutaja:** Kultuuriministeerium

„Kogukondlik Eesti“: Eesti on inimesekeskne ning kogukondade ja kodanikuühiskonna arengut soosiv riik, kus inimesed on väärtustatud ja kaasatud, jagavad demokraatlikke väärtusi ning aktiivse osalusega kogukondlikus ja ühiskondlikus tegevuses parandavad elukeskkonda.

Peavastutaja: Siseministeerium

„Nutikas rahvastikuarvestus“: inimeste elusündmustega seonduvad toimingud on mugavad, lihtsasti kättesaadavad ja võimalusel automatiseeritud. Rahvastikuandmed on kvaliteetsed ning on aluseks avalike ülesannete täitmisel ja Eesti elanike lihtsal asjaajamisel.

Peavastutaja: Siseministeerium

„Erakondade rahastamine“: Riigikogus esindatud erakonnad on gutsemisvõimekad.

Peavastutaja: Siseministeerium

***„Üleilmne eestlus“¹:** väljaspool Eestit asuv eestlaskond kannab Eesti identiteeti, osaleb Eesti ühiskonna- ja kultuurielus. Eestit toetavad ja väärtustavad inimesed aitavad kujundada Eesti positiivset kuvandit maailmas, tutvustada kultuuri, edendada majandust ning rahvusvahelisi suhteid. Eestisse tagasipöördumine on oodatud ja vajalikul määral toetatud. **Peavastutaja:** Välisministeerium

Tulemusaruandes antakse ülevaade tulemusvaldkonna „Sidus ühiskond“ eesmärkide saavutamisest ja selleks koostatud programmide eelarve täitmisest.

Tulemusvaldkonna „Sidus ühiskond“ pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud „Sidusa Eesti arengukavas 2030“, mille kinnitas Vabariigi Valitsus 18. novembril 2021. Selleks, et edendada „Sidusa Eesti arengukava 2030“ teemasid, on varem olnud mitu arengudokumenti. Lõimumispoliitika valdkonnas kehtis 2020. aastani arengukava „Lõimumine Eesti 2020“. Uussisserändajate kohanemise valdkonda ja rahvastikutoimingute poliitikat suunati 2020. aastani „Siseturvalisuse arengukavaga 2015–2020“ ning kodanikuühiskonna arengut „Kodanikuühiskonna arengukavaga 2015–2020“. Üleilmse eestluse valdkonna suunamiseks oli varem „Rahvuskaslaste programm aastateks 2014–2020“.

„Sidusa Eesti arengukavas 2030“ on leitud nende teemade ühisosa ning sellega aidatakse saavutada ka „Eesti 2035“ üldeesmärgi ja strateegilisi sihte: „Eestis elavad arukad, terved ja tervist hoidvad inimesed“, „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“, „Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond“ ning „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“.

¹ Selguse huvides on tulemusaruandes antud ülevaade ka üleilmse eestluse valdkonnast, sest see on üks „Sidusa Eesti arengukava 2030“ alaeesmärkidest, kuid selle kohta ei ole kinnitatud programmi, vaid tegevuskava alates 2022. aastast.

Tulemusvaldkonna mõõdikud² ja eelarve täitmine

Tulemusvaldkonna mõõdikud

M õ õdikud	Tegelik t ä itmine			Sihttasemed			Allikas
	2021	2022	2023	2023	2024	2030	
Tugeva v õi keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, eestlased	Ei m õ õdetud	Ei m õ õdetud	73%	≥ 79%	≥ 79%	≥ 90%	Eesti integratsiooni monitooring (EIM)
Tugeva v õi keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, teised rahvused	Ei m õ õdetud	Ei m õ õdetud	89%	≥ 86%	≥ 86%	≥ 90%	EIM
V ä lismaal elavate eestlaste ü htekuuluvustunne Eestiga	84%	Ei m õ õdetud	Ei m õ õdetud	≥ 85%	≥ 85%	≥ 90%	Eesti v ä liskogukondade ja tagasip õ rdumisega seonduv uuring
Rahulolu elanike kaasamisega kohalikus omavalitsuses	-	-	-	> 38%	> 38%	≥ 50%	Rahandusministeeriumi tellitud rahulolu uuring
Rahvastikuregistri e-teenuste rahulolu soovitusindeks	74	75	77	> 72	> 72	> 72	Recommy, rahvastikuregister

Tulemusvaldkonna eelarve ja selle täitmine ning peamised kitsaskohad ja kõrvalekalded planeeritust

Valdkonna eelarve t ä itmine ³ (tuhandetes eurodes)	2023. a esialgne eelarve	2023. a l õ plik eelarve	2023. a eelarve t ä itmine
Kulud (Kultuuriministeerium)	10 061	19 747	11 275
Kulud (Siseministeerium)	22 411	19 876	17 065

Programmi „Kogukondlik Eesti“ eelarve täitmine oli 87%. Programmi eelarve jäi osaliselt kasutamata seetõttu, et kodanikuühiskonna toetusteks Kodanikuühiskonna Sihtkapitali kaudu elluviidavad tegevused, sh innovatsioonifond ja kulud on osaliselt lükkunud 2024. aastasse. Programmi „Nutikas rahvastikuarvestus“ eelarve täitmine erines samuti planeeritust. Täpsemini programmi tegevuse „Rahvas-

tikuregistri andmekvaliteedi tõstmise“ eelarve täitmine oli 77% ja programmi tegevus „Rahvastikuregistri kasutusmugavuse tagamine“ eelarve täitmine oli 73%. Programmi tegevuste eelarve jäi osaliselt kasutamata seetõttu, et majandustegevusest laekus tulusid, mis jäid kasutamata eesmärgiga katta järgmise aasta kriitilisi vajadusi.

² Tulemusvaldkonna mõõdikutena on esitatud „Sidusa Eesti arengukava 2030“ mõõdikud.

³ Tabelis on teave tulemusvaldkonda kuuluvate Kultuuriministeeriumi ja Siseministeeriumi programmide eelarvete kohta. Üleilmse eestluse tegevuskava täitmise maksumus on esitatud „Eesti välispoliitika arengukava 2030“ tulemusaruandes.

Olukorra lühianalüüs

Lõimumine Eesti kultuuriruumi

2023. aastal mõjutasid Eesti ühiskonna sidusust kestev Venemaa sõda Ukraina vastu ja ettevalmistused üleminekuks eestikeelsele õppele.

Kahe naaberriigi konflikt tõi Eestile kaasa mitu tagajärge, sealhulgas uute sõjapõgenike saabumise Ukrainast ja 2022. aastal siia jõudnud sõjapõgenike kohanemise toetamise.

Riigi ja kohalike omavalitsuste ning vabakonna organisatsioonid tegid palju jõupingutusi, et tagada sõjapõgenike kiire ja sujuv kohanemine Eesti ühiskonnas. See hõlmas eri tugiteenuseid – eluaseme tagamist, kohanemisprogrammi, sh keeleõppe ja töövõimaluste pakkumist.

Samal ajal jätkus ka 2022. aastal saabunud ukrainlaste kohanemine – kohanemine uue kultuuri ja keskkonnaga nõudis endiselt pühendumist ning toetust. Riiklikud institutsioonid, kohalikud omavalitsused ja vabaühendused pakkusid eri programme ja teenuseid, et aidata Ukraina sõjapõgenikel leida oma koht Eesti ühiskonnas. Kultuuriministeerium pakkus ajutise kaitse saajatele kohanemisprogrammi, mis koosnes ühepäevasest baasmoodulist ja A1-tasemel keeleõppest, samuti toetati Ukraina rahvusvähemuste organisatsioone ning korraldati taotlusvoor Ukraina noorte toetamiseks.

Eesti integratsiooni monitooringust, mis tehti 2023. aastal, selgus, et Eesti püsielanikest 37% nendib, et Venemaa sõda Ukrainas on nende elu otseselt mõjutanud. Eestlaste seas on see osakaal 32% ja muust rahvusest inimeste hulgas 46%. Valdavalt tunnevad muust rahvusest inimesed sõja mõju enam kui eestlased. Mõju eri aspektide osas tuntakse enim seda, et sõda on lõhkunud kogu turvalise maailma, milles seni elati. Enamasti nõustatakse ka väidetega, et sõda on halvendanud suhtumist vene keele kasutamisse ning Lääne ja Venemaa sõjaline vastasseis paneb inimesi pooli valima.

Uuring näitas, et sõjaolukorras on tugevnenud venekeelsete elanike identiteedivalik Eesti (ja Lääne) kasuks. 43% muust rahvusest vastajaist tunnistas, et sõda on sundinud neid tegema selle suhtes selgemat valikut.

Sõja ja riigikaitsega seotud hoiakute poolest on venekeelne elanikkond selgesti polariseerunud: ühelt

poolt toetab üle 40% muust rahvusest elanikke Eesti riigi tegevust Ukraina sõjalisel abistamisel ning on vajaduse korral ise valmis osalema Eesti kaitsmises, teisalt on pea sama suur osa neid, kes on sellele vastu. Viiendik muust rahvusest elanikest jääb kõhklevale seisukohale. **Seejuures ei mängi otsustavat rolli muust rahvusest elanike kodakondsus, vaid nende üldine lõimumisaste.**

Peale riiklike teenuste pakkumise mängis põgenike kohanemise toetamisel tähtsat rolli asjaolu, et püsielanikud suhtusid sõjapõgenike toetamisse ja abistamisse hästi. Toetus Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmisele ja abistamisele on endiselt suur – ka need, kes üldiselt Eesti riigi toetust sõdivale Ukrainale väga kõrgelt ei hinda, siiski valdavalt toetavad sõjapõgenike abistamist. Ukraina sõja kaudselt mõjuks võib pidada ka seda, et tunduvalt on kasvanud nende eestlaste osakaal, kes suhtusid negatiivselt sellesse, kui Eesti järgmiseks peaministriks saaks (eesti)venelane. Ka muu rahvuse seas on see osakaal tõusnud, kuid sellise hoiakuga muust rahvusest inimesi on siiski väga vähe. Muu rahvus on eelkõige arvamusel, et rahvus ei ole selles ametis oluline.

Vaadates sisserändajate koosseisu muutumist Ukrainast tulnud sõjapõgenike saabumisega, võib öelda, et enamik neist – umbes kolm neljandikku – on Eestis hästi kohanenud. Halvasti kohanenud sisserändajate osakaal on viimase kahe monitooringu puhul püsinud vaid 5–6% juures. **Sisserändajad on oma eluga Eestis rohkem rahul kui püsielanikud.**

Enamik uussisserändajatest (79%) peab oma elukvaliteeti Eestis paremaks kui enda päritoluriigis. **See hinnang ei hõlma ainult majandusaspekte, vaid ka turvalist ja stabiilset elukeskkonda ning puhta looduse olemasolu.** Paljud hästi kohanenud sisserändajad kavatsevad siduda oma elu pikemaalt Eestiga, olles valmis siin püsima või pendelrännet harrastama.

Tuleb aga märkida, et sisserändajad ei ole ühtlane rühm ja osa neist ei ole Eestis sama edukalt kohanenud. Näiteks Ukraina sõjapõgenikud on vähem rahul oma tööturupositsiooniga, kus töötuse määr on keskmisest kõrgem, samuti on nad sagedamini üle kvalifitseerunud, vähem rahul palgaga ning vähem kindlad töö leidmise võimalustes. Neile on töökoha leidmine ja eluase suuremad katsumused ning neil esineb sagedamini majandusraskusi.

Hoolimata nende raskustest hindab enamik (63%) Ukraina sõjapõgenikest oma kohanemist Eestis heaks ja üldiselt peavad nad Eestit külalislahkeks riigiks.

Sõja tagajärjel toimus Eesti meedias hulk suuri muutusi. Eestis piirati mitme Venemaalt edastatava telekanali levi: lõpetati 51 Venemaa telekanali edastamine ja suleti juurdepääs 195 veebilehele. Sanktsioonidest hoolimata on need telekanalid endiselt kättesaadavad SAT-levi kaudu ja interneti vahendusel ning ligi 15% Eesti venekeelsetest elanikest jälgib keelatud Venemaa meediakanaleid.

Samal ajal jätkas Vabariigi Valitsus kohalike venekeelsete meediaväljaannete toetamist. Sellised meetmed on muutnud venekeelsete inimeste meediatarbimise valikuid: on vähenenud Venemaa kanalite usaldusväärsus ja suurenenud Eesti meedia, sh Eesti riigi toetatava venekeelse meedia roll muust rahvusest elanike informumis.

Lisaks sõjapõgenikele pöörati 2023. aastal suurt tähelepanu haridusreformile. **Valitsus otsustas viia kõik venekeelsed koolid üle eestikeelsele õppele.** Reformi eesmärk on pakkuda kõigile Eesti lastele, olenemata nende emakeelest, võimalust omandada kvaliteetne eestikeelne haridus. Eestlaste ootused reformi positiivsele mõjule lõimumises on suured, kuid venekeelsete vastajate seas veidi tagasihoidlikumad. Reformi eesmärk on vähendada ebavõrdsust, soodustada ühiste suhtlusvõimaluste tekkimist ja lahendada lõimumisprobleeme. Ligikaudu pooled venekeelsetest vastajatest usuvad, et eestikeelne haridus aitab vähendada rahvustevahelist usaldamatust ning liidab eri rahvused ühiseks Eesti rahvaks.

Paljud leiavad, et üleminek eestikeelsele õppele toetab venekeelsete noorte sulandumist eestikeelsesse kultuuriruumi ja tööturule sisenemist. Enamik vastajaid toetab erineva emakeelega laste õppimist samas klassis või rühmas, kuid muretsetakse õpetajate võimekuse ja tugipersonali puuduse pärast. Venekeelsete vanemate mure on suurem seoses praktiliste ettevalmistustega, nagu õppematerjalide ja -vahendite kättesaadavus ning õpetajate väljaõpe mitmekeelses klassis õpetamiseks.

Eestikeelsetele vastajatele on olulisemad reformi psühholoogiline külg ja võimalikud väärtuste konfliktid. Nad näevad takistustena pigem hirme ja eelarvamusi, mitte praktilisi probleeme. Eestlastele

teeb muret venekeelsete koolide õpilaste ja õpetajate ebapiisav eesti keele oskus ning erinevuste mõistmine koolikultuuris.

Välismaal elavate eestlaste ühtekuuluvustunde suurendamine Eestiga

Statistikaameti andmetel elab väljaspool Eestit ligi 200 000 eestlast ehk märkimisväärne hulk eestlaste koguarvust. 2023. aastal jätkas Välisministeerium koostöös partneritega tööd juba väljatöötatud üleilmse eestluse tegevuskava raames, et kasvatada välismaal elavate eestlaste ühtekuuluvustunnet ja kaasata neid Eesti ühiskonnaellu. 2023. aastal võeti lisaks täpsema vaatluse alla mõni senine suurim kitsaskoht – noorte kaasamine ja kommunikatsioonitegevused –, et nendes valdkondades sihipärasemalt edasi liikuda. Lisaks toimusid 2023. aastal Eestis Riigikogu valimised, mis võimaldasid vaadelda võõrsil elavate inimeste tegelikku valimisaktiivsust.

Kuna välismaal elavatele noortele eestlastele on sobiv töökoht ja vääriline palk peamised tagasipöördumist soodustavad tegurid, **tuleb toetada Eestis paiknevate või Eestiga seotud kutsealaste võimaluste kättesaadavust diasporaaliikmetele.** Seejuures võiks tagasipöördumist soodustava meetmena kasutusele võtta ka karjäärinõustamise ja mentorlusvõimaluse.

Rohkem tähelepanu tuleb pöörata neile Eesti elukeskkonna aspektidele, mis välismaa perspektiivist paistavad Eesti tugevate külgedena ja mis võivad tagasipöördumise kaalutlemisel oma rolli mängida. **Nendeks peetakse Eesti kultuuri, kooliharidust ja looduskeskkonda, aga ka hõlpsat asjaajamist ja lihtsat ettevõtluse arendamist koos digiriigi võimalustega.**

Edendati kohaliku tasandi osalust

2023. aastal osales vabatahtlikus tegevuses teadlikult 21% ja heategevuses laiemalt 58% elanikest. Selle näitajaga asub Eesti 142 riigi võrdluses 49. kohal (15 koha võrra kõrgem tulemus võrreldes 2022. aastaga).⁴

2023. aasta suvel toimus esimene kodanikuühiskonna innovatsioonifondi taotlusvoor, mille eesmärk on suunata kohalikke omavalitsusi ja kogukondi looma ja arendama kaasavaid koostöö- ja kaasamisvorme. Julgeolekuolukorra tõttu toetati 2023. aastal elanikkonnakaitse ja selle võimekuse

⁴ Allikas: „World Giving Index“.

suurendamist kohalikul tasandil. Toetusmeede on ainulaadne, sest toetused olid jagatud kohalike omavalitsuste kaupa ehk eduka taotlemise korral oli võimalik ellu viia tegevusi igas kohalikus omavalitsuses.

Lisaks sõlmis Siseministerium kaks uut strateegilise partnerluse lepingut kogukonnakeskse valitsemisviisi rakendamiseks. Nii on perioodil 2023–2026 täiendavalt partnerluslepingud MTÜ-dega Eesti Külaliikumine Kodukant ja Eesti Rahvaülkoolide Liit koostöös MTÜ-ga Maakondlikud Arenduskeskused.

Kodanikuühiskonnal on suur potentsiaal luua **sotsiaalset innovatsiooni ehk töötada välja ja katsetada uudseid viise ühiskondlike probleemide ennetamiseks ja lahendamiseks.** Sihtasutuse Kodanikuühiskonna Sihtkapital ja teiste poolte koostöös loodi selleks olulisi eeldusi: sõnastati sotsiaalse innovatsiooni visioon aastaks 2030 ning koostati sotsiaalse innovatsiooni kompetentsikeskuse kontseptsioon.

Rahvastikuregister on riigile ja inimesele üha olulisem

2023. aastal suurenes rahvastikuregistrisse tehtud päringute arv 24 miljoni võrra. **Päringute arvu kasv näitab, et suurenenud on vajadus kasutada rahvastikuregistri andmeid.** Sellega kaasnevad aga lisootused taristu ja muude tugitegevuste

suhtes, mida on vaja näiteks selleks, et teha andmete juurdepääsu otsuseid ning väljastada andmeid. 2023. aastal kinnitatud rahvastikuregistri visioon toetab edasiste arenduste süsteemset elluviimist.

Rahulolu rahvastikuregistri e-teenustega oli 2023. aastal endiselt hea – 77%. Põhitähelepanu on pööratud sellele, et muuta teenused kodanikele mugavamaks. Näiteks e-rahvastikuregistri portaalis loodi võimalus teha elukohateadete ja sünni registreerimise avalduste alusel automaatotsuseid, samuti käivitati teavitusteenus, mis edastab inimestele teateid nende andmete ja menetluste muudatuste kohta. Lisaks tagati kooselulepingute andmete rahvastikuregistrisse kandmine ning arendati andmevahetust, et kanda perelepitusteenu-sega hooldusõiguste muutmise andmed rahvastikuregistrisse. **Eesmärk on arendada mugavaid, automaatseid ja elektroonilisi teenuseid edasi.**

Suur edusamm tehti ka rahvastikuregistri andmete kvaliteedi parandamisel – 148 kvaliteeditöö abil kontrolliti ja korrastati rahvastikuregistri andmeid rohkem kui 64 000 inimesel ning korraldati ka kampaaniaid, et inimesed ise oma andmeid korrastaks.

Ülevaade programmide elluviimisest

Järgmistes peatükkides on antud ülevaade programmide elluviimisest. Esitatud on olulisemate tegevuste kokkuvõtte, mõõdikute saavutustasemed 2023. aastal, olukorra kirjeldus ja teave eelarve kasutamise kohta.

PROGRAMM „Lõimumis-, sh kohanemisprogramm 2023–2026“

Peavastutaja: Kultuuriministeerium

Programmi eesmärk: Eesti ühiskond on lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus, jagavad demokraatlikke väärtusi ning ühist kultuuri-, info- ja suhtlusruumi ning tunnevad ühtekuuluvust. Kõigile Eestis elavatele inimestele on loodud võrdsed võimalused edukaks iseseisvaks toimetulekuks ja heaoluks.

„Eesti 2035“ sihid: „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“, „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“ ning „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“.

Programmi kirjeldus: „Lõimumis-, sh kohanemisprogramm 2023–2026“ toetab sidusa ühiskonna teket ning aitab luua Eesti ühiskonnas elanikkonnagruppide vahel ühtekuuluvustunnet ja suurendada Eesti elanike teadlikkust eri kultuuridest ja keeltest.

Programmis on kaks meetet, mis koosnevad kahest programmi tegevusest:

1. lõimumis-, sh kohanemispoliitika kujundamine ja rakendamine;
2. rahvuskaaslaste toetamine.

2023. aasta olulisimad edusammud

- 2023. aastal toetati Kultuuriministeeriumi vahenditest kokku u 13 500 keeleõppekohta (sh 3605 õppekohta Integratsiooni Sihtasutuse eesti keele majade ja nende partnerite juures, 787 õppekohta tavarändajatele kohanemisprogrammi raames, 9125 õppekohta ajutise kaitse saajate kohanemisprogrammi raames). Keeleõpet toetavates tegevustes osaleti 5113 korral.
- Kohanemisprogrammi baas- ja teemamoodulites osaleti 13 831 korral.
- Aasta jooksul andis INSA enam kui 15 000 korral nõu keeleõppe, aga ka lõimumise teemal üldisemalt.
- Koostöös Eesti Linnade ja Valdade Liiduga algas projekt, mille eesmärk on võimestada kohalikke omavalitsusi tegelema eri keele- ja kultuuritaustaga inimestega, sh uussisserändajatega.
- Arendati välja infoteenus „Eestis kohanemine“, mille arendamine täismahus sündmusteuneks jätkub 2024. aastal.
- 2023. aasta aprillist on Integratsiooni Sihtasutuse üksusena avatud Valga Roma Noortekeskus. Keskus toimib mentoriteenusena.
- Viidi läbi Eesti Integratsiooni Monitooring 2023.

Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine

Mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2021	2022	2023	2023	2024	2030	
Tugeva või keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, eestlased %	Ei mõõdetud	Ei mõõdetud	73%	≥ 79%	≥ 79%	≥ 90%	Eesti integratsiooni monitoorimine (EIM)
Tugeva või keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, teisest rahvusest inimesed %	Ei mõõdetud	Ei mõõdetud	89%	≥ 86%	≥ 86%	≥ 90%	EIM
Välismaal elavate eestlaste ühtekuuluvustunne Eestiga	Ei mõõdetud	Ei mõõdetud	Ei mõõdetud	≥ 85%	≥ 85%	≥ 90%	Eesti väliskogukondade ja tagasipöördumise seaduse seadusega seonduv uuring (VäM 2021)

Programmi eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2023. a esialgne eelarve	2023. a lõplik eelarve	2023. a eelarve täitmine
Kulud kokku	10 061	19 747	11 275
Programmi tegevus 1. Lõimumis-, sh kohanemispoliitika kujundamine ja rakendamine	9 914	19 600	11 205
Programmi tegevus 2. Rahvuskaaslaste toetamine	147	147	70

Olukorra analüüs

Rahvastikuregistri 01.01.2024. a andmete kohaselt elab Eestis 1 374 687 elanikku, kellest 1 130 330 on Eesti kodanikud. Määratlemata kodakondsusega inimesi, kelle elukoht on registreeritud Eestis, oli 62 048 (4,5% elanikest). Teiste riikide kodanikke, kelle elukoht on registreeritud Eestis, oli 179 068 (kõige rohkem on Venemaa Föderatsiooni kodanikke (80 313), järgnevad Ukraina kodakondsusega isikud (49 777).

2023. a sai Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni korras 1071 inimest, kellest 514 olid määratlemata kodakondsusega isikud ja 466 inimesel oli Venemaa kodakondsus. Huvi Eesti kodakondsuse vastu on suurenenud eelkõige Venemaa kodanike seas.

2023. a mõjutas rännet jätkuvalt kestev Venemaa täiemahuline sõda Ukraina vastu.

Esialgsete andmete kohaselt (rahvastikuregistri põhjal) saabus Eestisse 2023. aastal 26 399 inimest ja siit lahkus 12 543, s.t rändesaldo oli 13 856 inimesega positiivne. Eesti kodanikke lahkus riigist 5511 ja saabus riiki tagasi 5758, ehk saabujate hulk ületas 247 inimese võrra lahkujate hulka. 11 529

ehk 57% kõigist sisserännanutest olid Ukraina kodakondsusega. Võrreldes aasta varasemaga vähenes Ukraina kodakondsusega sisserännanute arv 21 688 võrra. Ehkki sisserännanud Ukraina kodanike arv on 2022. aastaga võrreldes kolm korda väiksem, on see siiski mitu korda suurem kui enne täiemahulise sõja algust (2020: 2374, 2021: 3047). Eestist lahkus 6515 Ukraina kodanikku.

Alates sõja algusest on ajutise kaitse staatust taotlenud 31.12.2023. a seisuga 50 654 inimest. Kehtivad ajutist kaitset omavad 31. detsembri seisuga 35 384 inimest ja sellest on loobunud 6393 inimest.

Rahvusvahelist kaitset (v.a ajutist kaitset) on perioodil 24.02.2022–31.12.2023 taotlenud kokku 6908 inimest, kellest 6379 on Ukraina kodanikud.

2023. aastal suurenes riikliku kohanemisprogrammi Settle in Estonia töömaht 50%, peamiselt suure hulga ajutise kaitse saajate tõttu. Kohanemisprogrammi pakuti kolmele sihtrühmale: Eestis tähtajalise elamisloa ja -õigusega viibivatele välismaalastele ehk n-ö tavarände alusel Eestisse saabunud uussisserändajatele, rahvusvahelise

kaitse saajatele (täiendava kaitse või põgeniku staatusega) ning ajutise kaitse saajatele.

Viimastel aastatel on hakanud kasvama islami-taustaga riskiriikidest pärit Eestisse elama asunud välismaalaste arv, 2023. aastal oli selliseid inimesi 9204. Kuue aastaga (2015–2023) on nende inimeste hulk neljakordistunud.

Jätkev sihtrühma kasv sunnib leidma rohkem ressursse lõimumisteenuste pakkumiseks. Samal ajal suureneb surve kokkuhoiuks ja vajadus riigi ressursse tõhusamalt ära kasutada. See viib teenuste suurema diferentseerimise ja digiteerimiseni, sealhulgas personaalse riigi kontseptsiooni rakendamiseni.

Iga kolme aasta järel tellib Kultuuriministeerium lõimumispoliitika seireks ja valdkondliku arengukava tulemuste jälgimiseks süvauuringu, Eesti integratsiooni monitooringu. **Värskeim monitooring tehti 2023. aastal, selle andmed avaldati 2024. a märtsis.**

Monitooringust selgub, et tugeva riigiidentiteediga isikute osakaal teistest rahvustest inimeste hulgas on võrreldes 2020. a kasvanud 4 protsendipunkti võrra (39%-lt 43%-le) ja keskmise riigiidentiteediga isikute osakaal on jäänud samaks (46%). Eestlaste seas tugeva riigiidentiteediga inimeste osakaalu indeks vähenes 2 protsendipunkti võrra (22%-lt 20%-le) ja keskmise riigiidentiteediga isikute osakaal vähenes 56%-lt 53%-le.

Muutus ei ole suur, kuid tendentsina tähelepanuväärne kui tunnistus sellest, et Ukraina sõjal on lõimumisele asümmeetriline mõju, lähendades venekeelset kogukonda Eesti riigile ja samas nõrgendades eestlaste lõimumisvalmidust.

Oma informeeritust Eestis toimuvast hindas heaks või väga heaks 90% eestlastest ja 89% muust rahvusest inimestest. Eestlaste puhul on toimunud mõningane tagasimine (2020. a tulemus oli 93%, sihttase 2023. aastaks 95%), teisest rahvusest inimeste puhul on toimunud kasv 2 protsendipunkti võrra ja seega on sihttase (88%) täidetud. Samal ajal on pea 20 protsendipunkti vähenenud nende muust rahvusest elanike osakaal, kes tunnevad, et on kursis Venemaal toimuvaga (69%-lt 44%-le), ja

on võrdne nende osakaaluga, kes leiavad, et nad on muust maailmast hästi informeeritud.

Aktiivse eesti keele oskusega muust rahvusest inimeste osakaal on 15 aasta jooksul pidevalt tõusnud ja on tänavu jõudnud 46%-ni ning keelt üldse mitte valdavate inimeste osakaal on langenud 20%-lt 4%-le. Kui aktiivse eesti keele oskusega inimeste arv ei ole kasvanud planeeritud tasemel (2023. a sihttase oli 50%), siis keeleoskamataute inimeste arv on vähenenud planeeritust kiiremini (2023. a sihttase oli 8%).

Sõda Ukrainas on 54% Eesti elanike hinnangul mõjutanud suhteid teiste inimestega. Ukraina sõda on teravdanud maailmavaatelisi ja kultuurikonflikte, kuid on samas suurendanud solidaarsust ja turvalisuse väärtustamist ning sundinud tegema selgemaid valikuid Ida ja Lääne orientatsiooni vahel, mis võib lõimumisprotsesse kiirendada.

76% uussisserändajatest peab end hästi kohanevaks, kuid 6% ei tunne, et nad oleksid hästi kohanevaks.

2023. aasta lõimumismonitooringu tulemuste alusel võib kinnitada, et püsib 2020. aasta uuringust ilmnunud trend, et muust rahvusest inimeste jaoks on Venemaa (tele)meedia asemel olulisimate infoallikate pingereas kõrgema koha võtnud kohalik venekeelne meedia. Nooremates vanuserühmades on pingereas kõige kõrgemal kohal sotsiaalmeedia platvormid ja ka eestikeelsed uudisteportaalid, vanema põlvkonna seas domineerib ETV+. Selle kõrval on veelgi kahanenud Venemaa meediakanalite jälgimine ja usaldusväärsus. Samas on Venemaa sissetungile Ukrainasse järgnenud infosõja foonil langenud hinnangud kõigi infokanalite olulisuse ja usaldusväärse kohta, Eesti infokanaleid (ETV+, kohalikud venekeelsed uudisteplatvormid, piirkondlikud ja kohalikud ajalehed) peab usaldusväärseks alla poole muust rahvusest Eesti elanikest, samas kui eestlastele on ETV endiselt tugev ankurkanal, mille pakutavale teabele julgetakse tugineda (usaldajate osakaal 86%).

Monitooringust selgub, et Eesti muust rahvusest elanikud ei moodusta ühtset kogukonda, vaid on killustunud väiksemateks rühmadeks.

Programmi tegevuste elluviimine 2023. aastal

Programmi tegevus 1.1. Lõimumis-, sh kohanemispoliitika ja kujundamine⁵

Tegevuse raames toimus lõimumis-, sh kohanemispoliitika planeerimine ja analüüsimine, partnerite vaheline koostöö ning lisaks koguti valdkondliku poliitika kujundamiseks vajalikke andmeid lõimumise kontekstis. Poliitikakujundamine toimus peamiselt õigusaktide koostamise ja kooskõlastamise käigus.

„Sidusa Eesti arengukava 2030“ elluviimiseks moodustati kultuuriministri 4. jaanuari 2022. aasta käskkirjaga nr 2 lõimumise, sh kohanemise valdkonna juhtrühm, mille esimees on kultuurilise mitmekesisuse asekancler. 2023. aastal toimus Kultuuriministeeriumi eestvedamisel kaks juhtrühma koosolekut.

Vähemusrahvuste kultuuriorganisatsioonidele suunatud poliitika kujundamiseks tehti koostööd rahvusvähemuste kultuurinõukojaga ja Ida-Virumaa rahvuskultuuriühenduste ümarlauaga.

Selleks, et tegeleda romade lõimumisega ja kordineerida teavet, on Kultuuriministeeriumi juurde loodud romade lõimumise nõukoda, mis 2023. aastal sai kokku kaks korda. Kultuuriministeerium osales ka Euroopa Komisjoni riikliku roma kontaktpunkti töös ning esindas Eestit Euroopa Nõukogu romade ja rändlejate eksperdikomitees.

2023. aastal viis Kantar Emor läbi üheksanda Eesti Integratsiooni Monitooringu. Integratsiooni monitooring. See on olulisim uuring lõimumise, sh kohanemise valdkonnas ning selle põhjal kujundatakse valdkonna poliitikat ja hinnatakse tulemusi.

2023. aastal kinnitati mitu Euroopa Sotsiaalfond+, Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi toetuste andmise tingimuste käskkirja ning jätkati Eesti-Šveitsi koostööprogrammi ettevalmistamist.

Programmi tegevust viidi ellu kuue teenuse kaudu

Tänapäevaste, nutikate ja tulemuslike kohanemis- ning lõimumistekondade arendamine

2023. aastal avalikustati infoteenus „Eestis kohanemine“ riigiportaalis eesti.ee. Infoteenus koondab ühte kohta kogu vajaliku teabe uussisserändajatele mõeldud olemasolevatest teenustest. Teenus koosneb seitsmest osateenusest: elukoha registreerimine, perearsti leidmine, kohanemisprogramm, juhiloa vahetus, eesti keele õpe, üldharidus ja peretoetused. Infoteenus arendatakse tulevikus proaktiivseks sündmusteenuseks.

Jätkus uussisserändajatele mõeldud infoplatvormi ja andmevahetuslahenduse <https://www.settleinestonia.ee/> arendamine.

INSA arendas edasi iseteenindusportaali <https://iseteenindus.integratsioon.ee>, mille abil saavad kliendid registreeruda sobivatele keelekursustele, leida huvitavaid sündmusi oma suhtluse keele praktiseerimiseks, sortida keeleõppevõimalusi keeletaseme, asukoha või perioodi järgi, näha

ülevaadet läbitud tegevustest ja saada meeldetuletusi eesootavate sündmuste kohta.

Ühine, arusaadav ja usaldusväärne kommunikatsiooni- ja inforuum

Ukraina sõja tagajärjel on Eesti meedias toimunud suured muutused. 2022. a lõpetati Eestis 51 Venemaa telekanali edastamine ja suleti juurdepääs 195 veebilehele.

Selleks, et pakkuda venekeelsele auditooriumile alternatiivi, on Vabariigi Valitsuse otsusega neli Eesti venekeelset erameediakanalit (Postimees, Delfi, Delovyye Vedomosti ning Põhjarannik) saanud aastatel 2022–2024 riikliku lisatoetuse: 2022. aastal eraldati kvaliteetse venekeelse ajakirjandussisu loomiseks erameediakanalitele 1,3 miljonit ja 2023. aastal 1 miljon eurot. Lisaks eraldas Vabariigi Valitsus 2022. aasta reservist ERRile 1 478 000 eurot ning toetas riigi eelarvestrateegia 2023–2026 koostamise käigus alates 2023. aastast püsivalt kuni 2 015 800 euro eraldamist ERRile, et tu

⁵ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Oskused ja tööturg“ muutusega F „Suurendame ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi hariduses ning tööturul“ ning sihi „Rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse“ muutusega A „Kujundame tervikliku rahvastiku- ja perepoliitika kestliku rahvastiku ja heaolu tagamiseks“.

gevdada inglisi- ja venekeelsete kanalite sisutootmist.⁶

2023. aastal valmistati ette ja korraldati hange, et luua kultuurilise mitmekesisuse valdkonna visuaalne identiteet. Selle raames telliti kultuurilise mitmekesisuse valdkonna ja kultuuririkkuse teema-aasta visuaalne identiteet – logo, tunnulause ja -graafika ning muid elemente.

Sügisel toimus venekeelse riigiinfo seminar kommunikatsiooni eripäradest avalikus sektoris töötavatele kommunikatsioonispetsialistidele ja kommunikatsiooni õppivatele tudengitele, kus osales 87 inimest. Seminar oli pühendatud Eesti venekeelsele riigiinfole, kommunikatsioonile ja kaasamisstrateegiatele ning andis osalejatele võimaluse õppida ja vahetada kogemusi Eesti avalike suhete tippekspertidega ning luua otsekontakte kõikide Eesti suuremate venekeelsete toimetuste juhtidega.

Mais 2023 toimus fookusrühm Eesti suurimate venekeelsete meediatoimetuste juhtidega, et teha kindlaks koolitusvajadused venekeelsete ajakirjanike meediamaastikul. Ühiselt selgitati välja koolitusvajadused, mikrokraadi raames pakutavate võimalike ainekursuste teemad, mikrokraadi programmis osalemise valikukriteeriumid ning sihtrühmad ja praktikavõimalused meediatoimetustes. Selle alusel hakati ette valmistama mikrokraadi programmi (24 EAP) koostamise ja läbiviimise hanget, mis avalikustatakse 2024. aasta I poolel.

Üheaastane MA-tasemel ainetest koosnev mikrokraadi programm toimub 2024/25. õppeaastal ning sellest saab osa võtta 25 õppurit, kelle valib programmi osalema sisseastumiskomisjon, mis koosneb Eesti venekeelsete toimetuste juhtidest ning hanke võitnud ja õppeprogrammi koostanud ülikooli esindajatest.

2023. aastal valmistati ette lihtsas eesti keeles uudiste tootmise ja edastamise hange, mis avalikustatakse kevadel 2024, ning hange „Ühiskonna sidusust toetavate ingliskeelsete ja venekeelsete meediamaterjalide tellimine ja neile turunduskampaania korraldamine“. Hanke eesmärk on tellida Eesti erameediakanalite toimetustelt 2024. aastal etteantud aktuaalsetel teemadel inglisi- ja venekeelseid ühiskonna sidusust toetavaid meediamaterjale ning töötada välja ja korraldada neile turunduskampaania.

Ühtekuuluvustunnet toetavate sotsiaalsete kontaktide soodustamine

Lõimumist edendavatele Ida-Virumaa kultuuri- ja spordisündmustele, mis aitavad parandada Ida-Virumaa eesti keelest erineva emakeelega elanike sidusust Eesti kultuuriruumiga, eraldati 2023. aastal erakorraliselt miljon eurot. INSA korraldatud taotlusvooru kaudu sai toetust 11 projekti, toetussummad ühe projekti kohta jäid vahemikku 40 000 – 170 000 eurot.

Eraldi üle-eestiline taotlusvoor oli mõeldud lõimumist edendavatele kultuuri- ja sporditegevustele, mis aitavad kaasa kontaktide tekkele ja suhtlusele erineva kultuuritaustaga inimeste vahel. INSA korraldatud taotlusvoorst rahastati 13 projekti kogusummas 100 000 eurot. Maksimalne toetussumma projekti kohta oli 10 000 eurot.

Selleks, et noortel, kuni 19-aastastel Ukraina sõjapõgenikel ei kaoks ka võõrsil olles side oma keele ja kultuuriruumiga, jagati kahes taotlusvoorus tuge 25 projektile kokku 200 000 euro eest. INSA andis toetust ukraina keele ja kultuuri õppeks, ukraina keelsete kultuurisündmuste korraldamiseks ning ukrainakeelse laste- ja noortekirjanduse väljaandmiseks.

Tegevusi viisid läbi nii ukrainlasi koondavad organisatsioonid Eestis kui ka teised siinsed vabaühendused ja ettevõtted. Näiteks rahastati Delfi Meedia tehtud ukrainlastele mõeldud taskuhäälingut, anti välja lasteraamatuid, korraldati ukraina keele kursusi, kinoklubi noortele, kogukondlikke kultuuriüritusi ja lastelaagreid ning tähistati rahvuskalendri pühased.

Selleks, et teadvustada Eesti ühiskonna kultuurilist mitmekesisust ja suurendada sidusust eri kultuuride kandjate vahel, tähistatakse teemapäevi. Mitmekesisuse päeva tähistatakse mai teisel kolmapäeval ehk 2023. aastal peeti seda 10. mail. INSA osales sel puhul Eesti Inimõiguste Keskuse koordineeritavas mitmekesisuse kuu töörühmas ja arendustegevuses. Eesti rahvastiku mitmekesisuse kohta telliti ülevaade Statistikaametilt, mille rahvaloendusele tuginedes on muu hulgas teada, et Eestis elab 216 rahvusest inimesi ja meil kõneldakse 243 emakeelt. Koostöös Ida-Virumaa Integratsioonikeskusega korraldas INSA koos Kultuuriministeeriumiga Eesti rahvuste päeval, 24. septembril

⁶ *Need tegevused on eelarveliselt Kultuuriprogrammis.*

vähemusrahvuste kultuurifestivali „Rahvuskultuuride loomepada“ Jõhvis. Kultuurifestivalil osales üle 600 inimese. Loomepajale järgnes kultuuriministri rahvuste päeva vastuvõtt, kuhu oli kutsutud 80 rahvuskultuuri kogukonna esindajat.

Kultuuriministeeriumi otsusel on 2024. aasta kuulutatud kultuuririkkuse aastaks ja selle eestvedaja on Integratsiooni Sihtasutus (INSA). Teema-aasta raames pööratakse tähelepanu nii Eestis elavate eri rahvuste mitmekesisele kultuurile ja traditsioonidele kui ka Eesti oma ainulaadsetele kultuuriruumidele ja -kogukondadele. Kultuuririkkuse aasta käigus kutsutakse eri rahvaid üles oma kultuurist ja identiteedist rääkima ning ka teisi kultuure avastama ja nautima. 2023. aasta ettevalmistuste raames töötas teema-aasta toimikond välja kontseptsiooni ja tegevuskava, kaasas partnereid rahvuskogukondade seast ja kultuurivaldkonnast laiemalt ning võttis kasutusele järjepidevaks kasutamiseks mõeldud visuaalse identiteedi ja infokanalid. Kultuuririkkuse aasta teave ja tegevused on koondatud veebilehele www.kultuuririkkus.ee.

Uuendusmeelse ja vastutustundliku tööturu toetamine

Eri keele- ja kultuuritaustaga inimestel, uussisserändajatel ning tagasipöördujatel võib kohanemine Eesti tööturul kujuneda keerukaks.

Protsessi sujuvamaks muutmiseks pakub INSA neile tööjõulähetus- ja praktikaprogrammi.

Tööjõulähetusprogrammi käigus pakutakse avalikus sektoris töötavatele ebapiisava eesti keele oskusega inimestele keelepraktikat sama valdkonna eestikeelses organisatsioonis teises linnas või maakonnas. Programm avatakse täismahus 2024. aastal, 2023. aastal valmistati seda ette: analüüsiti tööjõulähetuse sihtrühmi, leiti hankega teenusepakujad ning uuendati tööjõulähetuste mudelit.

Praktikaprogrammi on pakutud ka eelnevatel aastatel. Selle eesmärk on tuua avalikku sektorisse rohkem eri keele- ja kultuuritaustaga üliõpilasi. Kevadepäeval alanud ettevalmistustöö tulemusel leiti riigiasutused, kes pakkusid enda juures praktikakohti. Motiveeritud üliõpilaste leidmiseks korraldati teavituskampaania ja infopäev ning uuendati programmi kodulehte praktikaprogramm.integratsioon.ee. 2023. aasta sügisel alustas praktikat 14 eri keele- ja kultuuritaustaga üliõpilast. Kaheksa neist läbis praktika 2023. aastal, kuus jätkasid 2024. aastal.

Eesti keele oskuse, riigi ja kultuuriruumiga sideme suurendamine

Nõustamine

Aasta jooksul andis INSA enam kui 15 000 korral nõu keeleõppe, aga ka lõimumise teemal üldisemalt. Nõustati mitmel moel:

- Tallinna ja Narva eesti keele majas viidi läbi 770 süvanõustamist, mille käigus leiti just konkreetse inimese jaoks parim keeleõppe vorm;
- nõustamispostkasti info@integratsiooninfo.ee laekus 7426 pöördumist;
- tasuta infotelefoni 800 9999 kaudu sai nõu 3593 inimest;
- programmi Settle in Estonia postkastidesse info@settleinestonia.ee ja ukraina@settleinestonia.ee laekus 2851 kirja (kohanemisprogrammi kliendisuhklus anti INSA-le üle alates kevadest);
- Eesti Rahvusvahelises Majas abistati kohapeal 128 inimest ja veebiseminaril 186 inimest;
- Tallinnas ja Narvas toimunud 24 infotunnist võttis osa 212 inimest;
- Politsei- ja Piirivalveameti Jõhvi ja Narva esinduses nõustati Ukraina sõjapõgenikke 167 korral (teenust pakuti jaanuaris ja veebruaris);

Iseteenindussüsteemi kliendiandmebaas kasvas aastaga 9770 kliendi võrra, kokku oli andmebaasis 2023. aasta lõpu seisuga ligi 22 000 klienti.

Samal ajal jätkub tööandjate huvi keeleõppe korraldamise vastu oma töötajatele. Personaliseeritud tuge sai 16 tööandjat.

Kohanemisprogramm

Eestisse saabunud välismaalastel aitab siin end kergemini sisse seada kohanemisprogramm Settle in Estonia. Programm koosneb koolitustest, mille käigus saab ülevaate Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest ning igapäevasest elukorraldusest, samuti pakutakse keeleõpet. Uussisserändajaid suunab kohanemisprogrammist osa võtma Politsei- ja Piirivalveamet. Rahvusvahelise kaitse, sh ajutise kaitse saanutel on kohustus neile mõeldud koolitustel osaleda. Algul korraldas programmi Siseministeerium ja seejärel Kultuuriministeerium. Kultuuriministeeriumi korraldatud teemamooduli koolitustel osales üle 500 inimese. INSA-le usaldati

programmi elluviimine 2023. aastal. INSA korraldas 2023. aastal hanked, millega leidis teenusepakkujad keeleõppeks ja teemamoodulite pakumiseks. Lisaks kohanemisprogrammi baasmoodulile pakuti töötamise, õppimise, teaduse, perekonna ja ettevõtluse teemamooduleid. Baas- ja teemamoodulite koolituse läbis edukalt 907 inimest. Seega kokku (INSA + Kultuuriministeerium) osaleti tavarände sihtrühma kohanemisprogrammi koolitustel 1470 korral.

Keeleõpet telliti programmi Settle in Estonia raames tavarändajatele 30 kursust tasemel A1 (maht 100 akadeemilist tundi) ja 30 kursust tasemel A2 (maht 150 akadeemilist tundi). Keeleõppekursustele registreerus 464 inimest. INSA vastutusalasse liikus kohanemisprogrammi kliendisuhetus, sh päringutele vastamine. Valmis kohanemisprogrammi infovoldik ning tehti ettevalmistusi B1-keele taseme pakumiseks ja õppematerjalide loomiseks.

INSA pakub alates 2023. aastast eesti keele A1-tasemel õpet ka ajutise kaitse saajatele. Selleks valitud keeleõppepartnerite juures sai 2023. aastal õpet 8749 inimest.

Kultuuriministeeriumi tellitud ühepäevase baasmooduli ajutise kaitse saajatele läbis 9814 inimest. 2023. aasta lõpus valmistati ette riigihanget, et saaks alates 2024. aastast pakkuda keelekursusi rahvusvahelise kaitse saajatele (täiendava kaitse ja pagulasstaatusega inimestele).

Keeleõpe

Eesti keele õppeks tasemetel A1–C1 pakuti aasta peale kokku 3605 õppekohta, õpet korraldasid Tallinna ja Narva eesti keele maja ning INSA keeleõppepartnerid. Keeleõppepartnereid oli INSA-l 11. Keelekursusele sai registreeruda neljal korral aastas. Huvilised said registreeruda INSA kodulehel asuva iseteeninduskeskkonna kaudu, kohad täitusid kiiresti. Keeltekoolide kaudu pakkus INSA keeleõpet 2182 täiskasvanud elanikule, mida on üle 600 võrra rohkem kui aasta varem. Nende hulka on arvatud ka 2023. aasta oktoobris tegevust alustanud rühmad 384 inimesega, kelle õpe kestab 2024. aasta märtsini.

Tallinna eesti keele majas alustas kevadsemestril 20 keeleõpperühma 320 inimesega. Rühmadest 14 olid klassikalise suhtluskeele kursused ning 6 erikursused. Näiteks alustas kirjutamiskursus „Kirjakunst“ algajatele ja veebikursus „Suhtlemisrõõm“ B1-tasemel keeleõppijatele. Septembris alustas Tallinna eesti keele majas keeleõpet 400 inimest – 24 uuest õpperühmast 19 olid klassikalised keelekursused tasemetel A1–B1 ja 5 erikursused.

Narva eesti keele majas alustas veebruaris keeleõpet 21 rühma 374 inimesega. Jätkati erikursuste traditsiooni ja pakuti häälduskursust, seekord olid sihtrühmad Narva õpetajad ja linnavalitsuse töötajad. Jätkusid eesti kultuuri digikursus, mille programmi kuulus ka kolm väljasõitu, ning erikursused „Rännakud läbi Eestimaa“ ja „Privet, gorod Narva“. Uute kursustena lisandusid mänguline grammatika algajatele ja edasijõudnutele. Sügissemestril alustas keeleõpet 399 õppijat 25 õpperühmas, millest 12 on taseme- ja 13 erikursused. Kursusevalikusse lisandusid näiteks eesti keel koolide ja lasteaedade liikumisõpetajatele, „Eesti elav pärimuskultuur“, „Taimed tervises ja toidus“ ning „Riik ja inimesed“.

Eesti keele majad tegutsevad ka Tallinnast ja Narvast väljaspool. Lääne-Harju vallas pakuti aasta jooksul 10 kursust 149 inimesele ning Lüganuse vallas 21 kursust 375 inimesele.

Keeleõpet toetavad tegevused

INSA ja tema partnerid pakuvad tegevusi ka inimestele, kes keelekursustel ei osale, kuid sooviksid siiski oma keeleoskust parandada ja ühtlasi meeldivalt aega veeta. Tallinna ja Narva keelemajade korraldatud 410-l keeleõpet toetaval sündmusel osaleti 5113 korral.

Keeleoskuse arendamiseks toimusid keelekümbuluslaagrid nii noortele kui ka täiskasvanutele. Eesti keelest erineva emakeelega koolinoored said pereõppe käigus veeta kümme päeva eestikeelses peres. Suheldi omaealistega ja võeti ette põnevaid tegevusi, mille käigus arenes ka suhtluskeel ning avarus kultuuriruum. Laagrikohti pakuti 111 noorele: 105-le Ida-Virumaalt ja 6-le Tallinnast. Oma kodu ukse avas neile 18 Eesti peret: Sõmerpalus, Rõuges, Võrus, Kobelas, Tartus ja Tallinnas.

Täiskasvanutele mõeldud keelekümbuluslaagritest sai osa 78 täiskasvanut Ida-Virumaalt ja Harjumaalt. Kokku toimus Pärnu lähedal Valgerannas 4 keelekümbuluslaagrit, mis kestsid 4 või 7 päeva. Praktiseeriti aktiivselt eesti keelt ning kohaneti eestikeelses kultuuri- ja komberuumis.

Tallinna eesti keele maja korraldas 256 keelepraktika üritust, millel osaleti 2883 korral. Tallinna kõrval jagus tegevust ka Pärnusse ja Lääne-Harju valda.

Traditsiooniliselt on väga populaarsed näiteks kokanduskursus, filmiklubi ja virtuaalne keeleõppemängude kohtumiste sari „Mängula“. Uutest algatustest võeti väga hästi vastu ürituste sari „Head eesti asjad“, mille käigus sõideti Eestimaal ringi

ning tutvustati meie kultuuriga seotud tegevusi, asju, kohti ja tähtpäevi. Mitmed pakutud tegevused pandi kokku sihtrühma spetsiifiliste vajaduste järgi – nii näiteks toimusid Lääne-Harju valla haridus-asutustes programmid „Huvitav kool“, „Suhtlemise võlu“ ja „Õpetajate ettevalmistus eestikeelsele haridusele üleminekuks“. Suvel pakuti võimalust avastada Tallinna ilusamaid kohti, aga ka kolme Eesti väikesaart – Pranglit, Aegnat ja Naissaart.

Tegevust jätkas Pärnu suhtlusklubi. Lisaks keelekohviku laadsetele kohtumistele nimega „Väike jutulaat“ korraldati näiteks looduskosmeetika õpituba, kanuumatk Soomaal, Ukraina toitude ühiskokkamine. Narva eesti keele maja 154 üritusel oli kokku 2230 osalejat. Koos käidi kultuurireisidel Narvas, Sillamäel, Jõhvis ja Lüganuse vallas, aga ka mujal Eestis. Jätkusid menüü formaadid, nagu filmi- ja lauamänguõhtud, keelekohtumiste sari „Mokalaat“ ning „KeraamESTika“ Lüganuse vallas. Toimusid õppereisid „4 aastaaga“ ja liikumisaastale pühendatud spordiüritused. Uue võimalusena sai keelt harjutada kord kuus toimunud laulukolmapäevadel, mille eestvedajad on Narva eesti keele maja tandemkoori lauljad. Populaarseks osutus kokandusklubi, kus keele harjutamise kõrval sai ka retseptidega kätt proovida. Märtsis alustas tööd Narva eesti keele maja moekool „Moepööre“. Projektis osalenud 40 inimest said aktiivse eesti keele praktika raames uusi teadmisi jätkusuutlikust moest, materjaliteadusest ja moemaailma toimimisest. Projekti võttis kokku moešõu, mille käigus tutvustasid keeleõppijad moekollektsioone, mille nad lõid tunnustatud disainerite juhendamisel.

Tegutsemist jätkas tandemkoor, koos käiakse kaks korda kuus. Tandemkoor osales paljudel Narva tähtsündmustel, sh Narva eesti keele maja korraldatud Laulupiknikul 20. augustil.

Lavale astus ligi 200 lauljat-tantsijat ning üheslaulmist nautis enam kui 3000 külalist. Alustati koostööd muusika- ja integratsiooniprojektiga „VirusLaul24“, mille tulemusena toimub 2024. aasta augustis Narvas laulupidu.

Et julgustada eesti keele kõnelemist, toetab INSA ka keelekohvikuid, eesti keele ja kultuuri tundmise klubide tegevust ning keelesõprade kohtumisi. Suhtlusolukorrad on seal mitteformaalsemad, mh korraldatakse kohtumisi külalistega ja tehakse õppekäike. Eesti keele ja kultuuri tundmise klubide eestvedajatele korraldati kaks kahepäevast koolitust, millest võttis osa 39 inimest.

Keeleõppe toetamiseks tehti koostööd muuseumidega, kes võiksid ette valmistada uudeid ja keeleliselt lihtsalt haaratavaid haridusprogramme. Korraldati kaasamisüritused Tallinnas ja Tartus, kus muuseumide töötajad said ülevaate INSAst, selle klientidest ja ootustest haridusprogrammidele. Osaleda sai ka kasutajakeskse teenusdisaini koolitusel, misjärel kuulutati novembris välja hange. Eesti kultuuririkkust tutvustavaid haridusprogramme hakatakse muuseumides pakkuma 2024. aastal.

Kodanikuõpe

22. novembrist 4. detsembrini sai INSA veebilehel osa võtta traditsioonilisest kodanikupäeva viktoriinist. Selle küsimused puudutasid sündmusi ja tegevusi, mis aitavad märgata muudatusi Eesti ühiskonna toimimises. 40 küsimusega viktoriinile vastas 3908 inimest, kümme parimat lahendajat said auhinna.

Selleks, et pakkuda kodanikuõpet eri keele- ja kultuuritaustaga inimestele, algatas sihtasutus 2023. aastal ka uusi tegevusi. Kokku kutsuti valdkondlike ekspertide võrgustik, korraldati kaasamiseminare ja tegeleti uuringu ettevalmistamisega, mis aitab mõista kodakondsuse taotlemisega seotud takistusi. Uuring on kavas teha 2024. aastal ja see on aluseks kodakondsuse taotlemist toetavate tegevuste arendamisele.

Ida-Virumaal toimus kodanikuteemaline seminarisari „Ida-Viru kodanikunädal“. Maailmakohviku formaadis seminarid toimusid Narvas, Kohtla-Järvel ja Sillamäel.

Eesmärk oli suurendada teadlikkust Euroopa Liidust, Eesti riigikorraldusest ja kohalike omavalitsuste juhtimisest, kogukondade koostööst, riigikaitsest ning kodanikuharidusest. Seminaride järel korraldati õppereis Tallinna. Seminaridel osales ligi sada inimest.

Eri keele- ja kultuuritaustaga Eesti elanikele, kellel on soov õppida Eesti kultuuri, looduse, ajaloo ja eluolu kohta, pakuti programmi „Kultuurivõti“. Selles programmis olid õppekäigud, loengud, arutelud ja väljasõidud, kogumahuks 25 tundi. Kultuuriõppe mooduli tegevusi pakuti 2023. aasta esimesel poolel ja nendest võttis osa 310 inimest.

Vabatahtlike kaasamine

Vabatahtlikud löövad kaasa mitmes INSA tegevuses. Kõige suurem on nende roll „Keelesõbra“ programmis, mille kaudu saavad eesti keele õppijad

vestelda vabatahtlike eesti keele mentoritega ja harjutada suhtluskeelt. Programmis osales 38 eri emakeelega õppurit. Kõige vanem osaleja (mentor) oli 88-aastane. 88% keeleõppijatest osales programmis esimest korda. Programmi neljandal hooajal pidas keelesõprust 1216 inimest, neist 598 eesti keele mentorina ja 618 keeleõppijana. Kuna mõnel mentoril oli mitu keelesõpra, oli vestluspaare 618. Valdavalt suheldakse e-kanalite kaudu.

Vabatahtlike osalus on väga oluline ka virtuaalsete lühivestluste sarjas „Keelerulett“, kus nad osalesid nii mentorite kui ka vestluspartneritena. Aasta jooksul toimus 20 „Keeleruletti“ virtuaalkohtumist, osalusloordi oli 648. Kohtumistel tutvustati keeleõppevõimalusi ning vesteldi aktuaalsetel, põnevatel ja sageli eesti kultuuri ja traditsioonidega seotud teemadel. „Keelerulett“ toodi ühe hea avastava katsetamise näitena välja Riigikantselei ja avaliku sektori innovatsioonitiimi koordineeritud katsetamise juhendis.

Rahvusvähemuste toetamine

Lõimumistegevuste kõrval on oluline luua soodsad tingimused rahvusvähemuste kultuuriliseks eneseteadvustamiseks ja traditsioonide hoidmiseks. Selleks, et kultuuriseltside tegevusvõimekust suurendada, toetab Eesti riik 17 rahvusvähemuste katusorganisatsiooni ja nende liikmeks olevat enam kui 260 kultuuriseltsi. 2023. aastal oli kolmeaastase rahastamisperioodi 2022–2024 teine aasta.

Muutuvate majandusolude tõttu suurendati toetusmaks määratud aastaeelarvet. Koos täiendava eraldisega said rahvusvähemuste kultuuriseltsid 2023. aastal baasrahastuseks 502 700 eurot.

Rahvusvähemuste kultuuriseltside toetusvoorus jagati 18 projekti vahel 83 050 eurot. Maksimaalselt võis üks projekt saada 6000 eurot. Kõik tegevused viidi aasta jooksul ka ellu ning need aitasid tutvustada ja säilitada Eestis elavate rahvusvähemuste traditsioone ning pärandit.

Kultuuriministerium toetas soome ja rootsi vähemusrahvuse kultuuriomavalitsust, et täita kultuuriomavalitsuse eesmärgi, mis tulenevad vähemusrahvuse kultuuriautonomias seadusest: rahvusvähemuse kultuuri edendamist ja emakeelse õppe korraldamist.

Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse Sihtasutus sai tegevuste elluviimiseks 57 500 eurot ning Eestisoomlaste Kultuuriomavalitsuse Sihtasutus 94 098 eurot.

Kohaliku tasandi toetamine ja sektoriüleste partnerlussuhete arendamine

Kohalike omavalitsuste toetamine

2023. aastal loodi ESF+ projekti „Kohalike omavalitsuste toetamine lõimumise, sealhulgas kohanemise teenuste pakkumisel“ raames Eesti Linnade ja Valdade Liidus nõuniku ametikoht, kes vastutab projekti elluviimise eest ning juhib sisutegevusi. 2023. aastal sõlmiti partnerluslepingud viie KOV-iga: Tallinn, Tartu, Rakvere, Saaremaa vald ja Pärnu linn (viimases algasid tegevused 2024. aastal). Selleks, et jagada KOV-i ametnikele teavet ja suurendada nende pädevust, korraldati õppereis Portugal, kus keskenduti kohaliku tasandi lõimumistegevuste korraldusele. Lisaks toimusid eri tasandil võrgustike kohtumised, KOV-i töötajatele korraldati üle-eestiline koolitus ja infopäev.

Roma kogukonna toetamine

Aruandeperioodil on Kultuuriministerium koos Haridus- ja Teadusministeriumi ning INSA-ga pööranud endiselt tähelepanu romade lõimumisele.

Jätkati 2017. aastal Euroopa Liidu kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi rahastusel algatatud roma platvormi väljaarendamist eesmärgiga toetada romade lõimumist. Projekti tegevused olid mõeldud eelkõige roma noortele ja roma naistele, aga ka kõigile teistele sidusrühmadele, nagu asjasse puutuvad ministeriumid ja kohalikud omavalitsused, romadega töötavad pedagoogid ning kogu Eesti ühiskond. Seni viimane, 3. projekt, kestis 28 kuud ja lõppes 31. juulil 2023.

2023. aasta aprillist on INSA üksusena avatud Valga Roma Noortekeskus. Keskus toimib mentoriteenuse osana. Seal korraldatakse üritusi, kohtumisi ja tegevusi, nagu eesti keele õpe ning roma tantsutreeningud lastele ja noortele. Keskuses aktiivselt harjutav ansambel Shukar Roma on oma esinemistega tuntust kogunud Valgas ja mujal Eestis ning Lätis ja Leedus.

Juunis ja juulis toimusid aktiivsed tegevusnädalad roma noortele: üks nädal nooremale (15 last) ja üks nädal vanemale rühmale (15 noort). Tegevusnädalaid korraldas INSA palgal olev roma kogukonna mentor koos abilise ja keskuse vabatahtlikega. Külastati muuseume, loomafarme ja õppekeskusi, korraldati töötube ja tutvuti eesti kultuuri eripalgeliste esinemisvormidega. Kümnele noorele romale

leiti suvine töökoht, kahte noort aidati haridustee jätkamisel (dokumentide vormistamine, sisseastumisvestlusel osalemine) ning kolme last abistati põhikooliõpingute alustamisel. Roma kogukonna mentor ja tema abiline teevad tihedat koostööd

Programmi tegevus 1.2. Rahvuskaaslaste toetamine⁷

Programmi tegevust viidi ellu kahe teenuse kaudu.

Eesti identiteeti edendamine ja säilitamine välismaal

Välisest kultuuriseltside toetusvoorst määrati rahastus 20 projektile kogusummas 44 000 eurot. Toetati tegevusi, mis aitavad n-ö rohujuuretasandil kaasa eesti kultuuri elujõulisusele välismaal. Toetust saanud tegevused toimusid 11 riigis. Paljud neist olid mõeldud lastele ja noortele – nii näiteks pani INSA õla alla noortelaagritele Hollandis ja Kanadas. New Yorgis, Göteborgis, Chicagos ja Roomas toimusid eesti kultuuripäevad.

Mitmed projektid olid keskendunud Eestiga seotud olulise päeva või sündmuse tähistamisele – näiteks peeti Moldovas jaanipäeva ja Soomes meie taasiseseisvumispäeva, samuti valmistuti laulupeoks, tutvustati eesti rahvarõivaid, koorilaulu- ja rahvatantsutraditsiooni jne.

Ühendamiseks eestlaskonda üle maailma ja loomaks ühist infovälja, haldab INSA portaali globalestonian.com. Portaali sõnumeid aitab levitada Facebooki leht „Globaalne eestlane“, millel on 2600 jälgijat. Aasta jooksul kirjutati portaali sadu uudiseid, kogemuslugusid ja ülevaateid eestlaste kogukondade sündmustest. Uuendati teemalehti ja lisandusid mitmed alamlehed (nt meedianurk, suursündmuste lehed). Regulaarsetel koostöökohtumistel eri ministeeriumite esindajatega arutati portaali arengusuundi. Keskmiselt oli lehel 3821 unikaalset külastajat kuus, aasta lõpuks oli uudiskirja tellijaid kogunenud 2003. Selleks, et tutvustada portaali võimalusi ja koguda arendusideid, toimus juunis Tallinnas kohtumine välisriikides elavate noortega, kes olid tulnud siia laulu- ja tantsupeole. Novembris korraldati üleilmsete eestlaste virtuaalne koostöökohtumine, kus arutati nii portaali tulevikku kui ka üleilmsete eestlaste kogukondade koostöökohti ja kontaktihoidmist laiemalt.

töötukassa, valla koolide, sotsiaalteenistuse ja haridusametnikega. Nad jagavad ka humanitaarabi ning nõustavad Valga roma peresid individuaalselt.

Välisriigis elavatele Eesti juurtega noortele korraldati suvel kolm kümnepäevast laagrivahetust Venevere puhkekülas Viljandimaal.

Laagrikohad täitusid kiiresti ja tagasiside oli positiivne – meeldis see, et sai praktiseerida eesti keelt, näha uusi kohti ja leida mõttekaaslasi sarnase taustaga noorte seast. Igas laagrivahetuses osales 22 noort välisriikidest ja 8 Eestist. Sel aastal pakuti laagrilistele esmakordselt võimalust osaleda koosloomest MTÜga Tartu Spontaansusteater. Uurides teemasid, nagu tagasitulek Eestisse, identiteet ja eesti keele õpe, valmis interaktiivne etendus „Meie oma Eesti lugu“, mis oli kaasav kombinatsioon tegevuslikust sotsiomeetria meetoditega osalusteatrist. Eesti keele ja kultuuri laagritesse tuli osalejaid 19 riigist: USA-st, Itaaliast, Venemaalt, Hispaaniast, Saksamaalt, Iisraelist, Soomest, Ühendkuningriigist, Austriast, Leedust, Belgiast, Iirimaa, Lätist, Prantsusmaalt, Rootsist, Bahamast, Marokost, Ukrainast ja Eestist. Seekord aitas Välisministeerium katta kümne noore sõidukulud.

Eestisse tagasipöördumise ja Eesti eluga taaskohanemise toetamine

Eestisse tagasi pöörduvatele rahvuskaaslastele pakub INSA teavet nii isiklike kohtumiste, e-kirja kui ka telefoni teel.

INSA kodulehel on sellele teemale eraldi infopesa, palju praktilist ja tagasipöördumist toetavat teavet leiab ka lehelt globalestonian.com. Aasta jooksul jagati teavet u 800 tagasipöördujale, individuaalseid kontakte oli neist 338. Enim tuli päringuid inimestelt, kes plaanivad tagasi tulla või on juba Eestisse tagasi tulnud Soomest ja Venemaalt, ent pöördumisi tehti ka paljudest teistest riikidest, nagu USA, Suurbritannia, Iirimaa, Ukraina, Türgi, Serbia jt. 2023. aastal pakuti eestlastele üle maailma võimalust kohtuda ka virtuaalselt, selleks

⁷ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Oskused ja tööturg“ muutusega F „Suurendame ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi hariduses ning tööturul“ ning sihi „Rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse“ muutusega A „Kujundame tervikliku rahvastiku- ja perepoliitika kestliku rahvastiku ja heaolu tagamiseks“.

korraldati kolm kohtumist „Leia oma Eesti“. See formaat annab eestlastele üle ilma võimaluse veebis kohtuda, et jagada oma lugusid ja vahetada kogemusi.

Valmis sai trükis „Leia oma Eesti“, mis on teejuht välismaal elavatele Eesti juurtega inimestele. Oma kogemusi jagavad nii Eestisse tagasi tulnud noored kui ka aktiivsed eestlaste diasporaa liikmed välismaal.

24-le Eestisse tagasi pöördunud perele (60 inimesele) maksti tagasipöördumistoetust kogusummas 47 155 eurot. Tagasipöördumistoetus on peamiselt mõeldud pikka aega võõrsil viibinud lastega peredele, et soodustada nende sujuvat kohanemist Eestiga ja vältida majandusraskusi, mis võivad tekkida näiteks siis, kui vanemad ei saa kohe tööle minna. Pika aja ehk seitsme aasta nõuet ei

kohaldata kuni 40-aastastele välismaal magistri- ja doktorioõppe läbinud noortele, et soodustada võõrsil hariduse saanud inimeste tagasipöördumist ja tööleasumist Eestis.

Aasta jooksul toimus kaheksa kogemuskohtumist, kus Eestisse tagasipöördunud rahvusaaslased said omavahel paremini tuttavaks ja jagasid kasulikku teavet. Omavaheliseks suhtluskanaliks on Facebooki leht „Tagasipöördujate klubi – kogemuskohtumised“. Kogemuskohtumistest kaks olid suunatud spetsiaalselt noortele, et soodustada välisriigist Eestisse tulnud rahvusaaslaste kontakte, harjutada keelt ja veeta ühiselt aega.

Valmis trükis „Tagasi tulemised 2023“, kus oma kogemusi ja soovitusi jagavad noored, kes on Eestisse tagasitulemise juba läbi teinud.

KOKKUVÕTE

Keeleõppe ja kohanemise teemal nõustati u **15 000** inimest.

Eesti keele majades korraldati **410** keeleõpet korraldavalt üritust, kus osaleti kokku oli **5113** korral.

Eesti keele õppeks pakuti erinevatele sihtrühmadele u **13 500** õppekohta.

Arendati välja infoteenus „**Eestis kohanemine**“, mis koondab 7 erinevat teenust, mida vajavad Eestisse saabunud uussisserändajad, aga ka tagasipöördujad.

Kohanemisprogrammi baasja teemamoodulites osaleti **13 831** korral.

2023. aastal sõlmiti partnerluslepingud viie KOV-iga: Tallinn, Tartu, Rakvere, Saaremaa vald ja Pärnu linn

Loodi kultuurilise mitmekesisuse valdkonna identiteet, sh logo, tunnuslause ning muud elemendid.

Kultuuriliselt mitmekesine Eesti

Muust rahvusest elanike hulgas kõige olulisemaks infoallikaks on sotsiaalmeedia (45%), järgnevad kohalikud venekeelsed uudisteportaalid (39%) ning ETV+ (37%).

Tegevustoetust sai **17** rahvusvähemuste katusorganisatsiooni (ja nende kaudu üle **260** kultuuriseltsi), toetati **18** rahvusvähemuste kultuuriseltsi projekti.

Tagasipöördumisinfot sai u **800** inimest.

24-le Eestisse tagasi pöördunud perele (60 inimesele) maksti tagasipöördumistoetust kogusummas **47 155 eurot**.

Olulisimad edusammud 2023. aastal

1. On välja arendatud infoteenus „Eestis kohanemine“, mis koondab seitset teenust, mida vajavad Eestisse saabunud uussisserändajad, aga ka tagasipöördujad. Infoteenus sai valmis 2023. a detsembris ja seda arendatakse edasi täismahus sündmusteenuseks (ehk personaliseeritud digiteenuseks).
2. 2023. aastal algatati koostöös Eesti Linnade ja Valdade Liiduga ESF+ projekt, millega sooviti suurendada KOV-ide võimekust sihtrühmale (uussisserändajad, eri keele- ja kultuuritaustaga inimesed ning tagasipöördujad) teenuste arendamisel. 2023. aastal sõlmiti partnerluslepingud viie KOV-iga: Tallinn, Tartu, Rakvere, Saaremaa vald ja Pärnu linn. Pädevuste arendamiseks korraldati KOV-i töötajatele õppereis Portugali, kus keskenduti kohaliku tasandi lõimumisteenuste korraldusele, toimusid üle-eestiline koolitus, infopäev KOV-i töötajatele ja koostöövõrgustiku kohtumised.
3. Korraldasime hanke kultuurilise mitmekesisuse valdkonna visuaalse identiteedi väljatöötamiseks, sealhulgas logo, tunnuslause ja muude elementide loomiseks. Sügisel toimus venekeelse riigiinfo seminar, kus osales 87 inimest, sealhulgas avalikus sektoris töötavad kommunikatsioonispetsialistid ja eriala tudengid. Seminar keskendus Eesti venekeelsele riigiinfole, kommunikatsioonile ja kaasamisstrateegiatele ning võimaldas osalejatel õppida ja kogemusi vahetada avalike suhete ekspertidega ning luua kontakte venekeelsete meediaväljaannete juhtidega.
4. 2023. aastal toetati Kultuuriministeeriumi vahenditest kokku u 13 500 keeleõppekohta (sh 3605 õppekohta Integratsiooni Sihtasutuse eesti keele majade ja nende partnerite juures, 787 õppekohta tavarändajatele kohanemisprogrammi raames, 9125 õppekohta ajutise kaitse saajate kohanemisprogrammi raames). Keeleõpet toetavates tegevustes osaleti 5113 korral.
5. Praktikaprogrammis eri keele- ja kultuuritaustaga üliõpilastele osales 14 inimest. Kaheksa neist läbis praktika 2023. aastal, kuus jätkavad 2024. aastal.
6. Keelesõbra programmis osales 1216 inimest, neist 598 eesti keele mentorina ja 618 keeleõppijana.
7. Rahvusvähemuste kultuuriseltside toetusvoorus jagati 18 projekti vahel 83 050 eurot. 17 katusorganisatsioon, kes koondavad rohkem kui 260 rahvusvähemuste kultuuriseltsi, sai tegevustoetust.
8. Väliseesti kultuuriseltside toetusvoorust määrati rahastus 20 projektile.
9. 24-le Eestisse tagasi pöördunud perele (60 inimesele) maksti tagasipöördumistoetust kogusummas 47 155 eurot

Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad tegevused järgmistel aastatel

- Arendame infoteenust „Eestis kohanemine“ täiemahuliseks sündmusteenuseks. Jätkame uussisserändajatele mõeldud infoplatvormi settleinestonia.ee ja [andmevahetuslahenduse edasiarendamist](#).
- Jätkame kohanemisprogrammi pakkumist, muutes seda personaliseeritumaks ja ligipääsetavamaks, luues videokoolitusi ning digiteerides teenuseid.
- Viime ellu eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste ning tagasipöördujate tööturul konkurentsivõimet toetavad tegevused.
- Jätkame keeleõppe ja keeleõpet toetavate tegevuste pakkumist. Teeme analüüsi, et prioriseerida keeleõppe sihtrühmi.
- Riigikaitse- ja kodanikuõppe pakkumise kaudu suurendame teadlikkust Eesti riigist ja Eesti kodakondsuse taotlemise võimalustest.
- Toetame keelelist ja kultuurilist mitmekesisust ning oma kultuuri säilitamist ja arendamist. Selleks jätkab INSA rahvuseltside ja KUM Rootsi kultuuriomavalitsuse toetamist; toetame eri töökeelega rahvuseltside ja kultuuriorganisatsioonide koostööd, toetame ukraina keele ja kultuuri säilitamist Ukraina noorte seas.
- Jätkame ühise informuuri tugevdamist. Toetame vene- ja ingliskeelseid kanaleid, võimeistame kohalikke meediakanaleid. Koostöös Riigikantseleiga tagame riigiinfo kättesaadavuse ka vene ja inglise keeles. Käi-

vitame meediahariduse programmi täiskasvanutele, koostame meediakirjaoskust toetavaid digiõppematerjale. Koostöös Statistikaametiga loome avalikkusele ja poliitikakujundajatele mõeldud juhtimislaua, et parandada rände- ja lõimumis-, sh kohanemisalast kommunikatsiooni.

- Jätkame tagasipöördumist toetavate teenuste (nõustamine, kogemuskohtumised, infopäevad, tagasipöördumistoetus) pakkumist.
- Jätkame lõimumiskoordinaatorite võrgustiku laiendamist KOV-ides ning suurendame KOV-i töötajate teadlikkust rände-, lõimumis-, sh kohanemisvaldkonnast ning võimekust sihtrühmale teenuste pakkumisel. ELVL-i eestvedamisel loome lõimumis- sh kohanemisteekondade mudeli, mida KOV-id saaksid sihtrühmaga töötades rakendada.
- Viime ellu tegevusi, et soodustada romade sotsiaal-majanduslikku lõimumist, tugevdada seda toetavat roma rahvuskultuuri ja identiteeti ning hajutada kogukonna suhtes levinud negatiivseid stereotüüpe.

TEGEVUSKAVA

„Üleilmne eestlus“¹³

Peavastutaja: Välisministeerium ja välisesindused⁹

Tegevuskava eesmärk: väljaspool Eestit asuv eestlaskond kannab Eesti identiteeti, osaleb Eesti ühiskonna- ja kultuurielus. Eestit toetavad ja väärtustavad inimesed aitavad kujundada Eesti positiivset kuvandit maailmas, tutvustada kultuuri, edendada majandust ning rahvusvahelisi suhteid. Eestisse tagasipöördumine on oodatud ja vajalikul määral toetatud.

Tegevuskava visioon: eestlased välismaal on osa Eesti ühiskonnast ja Eesti esindajad maailmas.

„Eesti 2035“ sihid: „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“, „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“ ning „Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik“.

Tegevuskava kirjeldus: tegevuskavaga keskendutakse üleilmse eestluse valdkonna arendamisele. Sihid aastaks 2030 on järgmised:

- välismaal elavad eestlased kannavad Eesti identiteeti;
- Eesti side välismaal elava eestlaskonna ja Eesti sõpradega tugevneb pakutavate teenuste laiendamise ning kvaliteedi parandamisega, kasvatades nende panust ühiskonna arengusse;
- toetatud on tagasipöördumine ja Eestisse jäämine.

Üleilmse eestluse tegevuskava jaguneb kolmeks põhiliseks tegevussuunaks:

1. Eesti identiteedi edendamine ja säilitamine välismaal;
2. Üleilmse eestlaskonna kaasamine Eesti ühiskonna ellu ja arengusse, koostöö edendamine ning kvaliteetsete teenuste tagamine
3. Eestisse tagasipöördumise ja Eesti eluga (taas)kohanemise toetamine.

2023. aasta olulisimad edusammud

- Kommunikatsiooni tõhustamiseks jätkusid veebivärava Global Estonian arendustegevused koostöös Integratsiooni Sihtasutuse (INSA) ja KuM-iga. 2023. aastal valmis portaali kasutajauuring, mille järeldused on aluseks 2024. aasta portaali arendustegevustele. Info liikumise parandamiseks käivitus 2023. aastal kommunikatsiooni töörühm, kus osalejaid on üle kogu maailma.
- Valmis Terje Toomistu ja Aet Annisti uuring «Noored eestlased välismaal: lahkumise põhjused, suhted Eestiga ja tagasipöördumine», mis annab olulise sisendi edasisele poliitikakujundamisele, sh noorte tagasirände soodustamisele.
- Eesti parlamendi valimistel andsid eestlased 137 välisriigist 24 377 häält. Välisriigi alalistelt elavatest hääleõiguslikest Eesti kodanikest hääletas 10,7%.

⁸ Eraldi programmi sel teemal ei ole, kuid selleks, et anda tulemusvaldkonnast „Sidus ühiskond“ terviklik ülevaade, on teemat tulemusaruandes avatud.

⁹ „Eesti välispoliitika arengukavas 2030“ on täpsemini käsitletud välispoliitika aspektist selliseid teemasid nagu eestlaskonna kaasamine välismaal, tõhusad konsulaartenused ja Eesti side eestlaskonnaga välismaal, sh on selles planeeritud täpsemalt Välisministeeriumi eesmärgid ja tegevused üleilmse eestluse valdkonnas.

Tegevuskava mõõdikud¹⁰

Tegevuskava mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2021	2022	2023	2023	2024	2030	
Välismaal elavate eestlaste ühtekuuluvustunne Eestiga	84%	–	–	≥ 85%		≥ 90%	Eesti väliskogukondade ja tagasipöördumisega seonduv uuring 2021
Eestisse tagasipöördujate rahulolu kohanemis-protsessiga							Eesti ühiskonna integratsiooni monitoring (EIM)
- eestlased	–	–	–	≥ 92%	≥ 92%	≥ 94%	
- teised rahvused	–	–	–	≥ 85%	≥ 85%	≥ 80%	
Välismaal elavad eestlased, kes on huvitatud osalemisest Eesti ühiskonnaelus	–	–	–	≥ 80%	≥ 80%	≥ 85%	Välismaal elavate eestlaste küsitlusuuring, Välisministeerium 2020

Olukorra analüüs

Statistikaameti andmete kohaselt elab väljaspool Eestit ligi 200 000 eestlast ehk märkimisväärne hulk eestlaste koguarvust. 2023. aastal jätkas Välisministeerium koostöös partneritega tööd juba väljatöötatud üleilmse eestluse tegevuskava raames, et kasvatada välismaal elavate eestlaste ühtekuuluvustunnet ja kaasata neid Eesti ühiskonnaellu. 2023. aastal võeti lisaks täpsema vaatluse alla mõni senine suurim kitsaskoht – noorte kaasamine ja kommunikatsioonitegevused –, et nendes valdkondades sihipärasemalt edasi liikuda. Lisaks toimusid 2023. aastal Eestis Riigikogu valimised, mis võimaldasid vaadelda võõrsil elavate inimeste tegelikku valimisaktiivsust.

Soov Eesti ühiskonnaelus kaasa rääkida Riigikogu valimiste näitel

2023. aasta Eesti Riigikogu valimistel tuli välisriikidest elektroonselt kokku 137 riigist 24 377 häält. Välisesinduses kohapeal käis valimas 1661 valijat (sh kirja teel hääletas 256). E-hääletamise kasuks otsustas 7264 alaliselt välisriigis elavat Eesti kodanikku. Kokku hääletas välisriigis alaliselt elavatest hääleõiguslikest kodanikest 9090, mis on 10,7% nimekirjades olnutest. Võrreldes varasemate Riigikogu valimistega on võõrsil elavate inimeste hääletusaktiivsus stabiilselt kasvanud (2019. a 6454 ja 2015. a 3998). Ilmselt on 2003.–

2011. aasta madalseis, mil välismaal hääletas umbes 2500 inimest, ületatud. Siiski tuleb jätkata e-valimiste usaldusväärse kasvatamist, sh julgustades kasutama teisigi riigi pakutavaid digiteenuseid. Selle raames kinkisime kodanikele ID-kaardi esmakordsel tellimisel esindustes ID-kaardilugeja. Viidi ellu pilootprojekt – valimiskool – neile, kes seni polnud valimistel osalenud. Samuti vajavad võõrsil elavad eestlased hädasti valimiskompassi, et otsustada oma hääle andmise üle maailmavaateliselt.

Noored ja nende kaasamine

Eri riikide diasporaapoliitika kogemuste üldistamisel on hulk lähteriike toonud esile noorte muutunud rändekäitumise fenomeni. Eelkõige on märgata, et noored ei kipu liituma võõrsil elavate vanade kogukondade ja nende korraldatud tegevusega. 2023. aastal valmis uuring Eesti noorte rände kohta¹¹. Raporti fookuses olid Eestis üles kasvanud ja välismaal elavate noorte Eesti täiskasvanute (20–35 a) suhe Eestiga ning tegurid, mis mõjutavad nende tagasipöördumist või koostööd Eestiga. Vaatluse all olid eelkõige need noored, kes kasvasid üles taasiseseisvunud Eesti Vabariigis ning said täiskasvanuks pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga. Populaarkultuuris Y-põlvkonnaks nimetatud generatsiooni mõjutasid vahetult olulised muutused, nagu Eesti liitumine Euroopa Liiduga ja

¹⁰ Üleilmse eestluse tegevuskava täitmise maksumus on esitatud „Eesti välispoliitika arengukava 2030“ tulemusaruandes.

¹¹ Tartu Ülikooli kultuuriteaduste instituudis ellu viidud uurimisprojekt „Noored eestlased globaalses teaberingluses: elukohavalikud kasvavas diasporaas“ (lühidalt „Noored eestlased välismaal“). Uuringu autorid on Terje Toomistu, Aet Annist ja Rein Murakas. Projekt viidi ellu peamiselt SA Postimehe Fondi Noor-Eesti teadusgrandi toel, raport valmis Välisministeeriumi tellimisel.

rahvusvahelise reisimise suhteline kättesaadavus ning mitmed õpirännet soodustavad tegurid. **Kuigi 2016. aastast saati on Eesti rändesaldo olnud positiivne – sisseränne ületas väljarände kogumahtu –, on Eesti Statistikaameti andmetel noorte täiskasvanute väljaränne endiselt suurem kui sisseränne.** See on omamoodi mõistetav, sest selles vanuses inimesed on oma elukaare kõige paindlikumas ja liikuvust soosivas järgus. Nad pole tihti jõudnud veel oma püsivamat kodu rajada, neil kas pole lapsi või on lapsed veel väikesed ega ole seotud koolikohustusega. Sellel vanuserühmal on kergem valida liikuvamat eluviisi ja kanda rändega seonduvaid riske.

Uuringus pöörati eraldi tähelepanu Eestist viimase kümnendi jooksul väljarännanud noorte läbikäimisele olemasolevate võõrsil asuvate Eesti kogukondlike organisatsioonidega. Selle poolest on põlvkondade lõhe märkimisväärne, kui võrrelda tegevuste, võrgustike ja organisatsioonidega seotust 20–35aastaste noorte ja eakamate diasporaaliikmetega. **Uuringu andmetel ei kuulu üle 60% Eestis üleskasvanud noortest praegu võõrsil elades ühtegi Eesti organisatsiooni, võrgustikku ega liitu.** Samas ei kajastatud selles uuringus võõrsil sündinud ja seal üleskasvanud eakaaslast. **Selgus, et Eestist maailma rännanud noorte levinuimad põhjused on teadmatus diasporaas osalemise võimalustest ja/või huvi puudumine sellise teabe otsimise vastu. 30% ei tunne vajadust säärase keskkonna järele, 20% ei leia selleks aega ja ligi 15% ei pääse sellistele kohtadele ligi (kui tegemist on suurte riikidega).** Samuti ei peeta end eesti diasporaasse kuuluvaks, kuigi määratletakse end välismaal elava eestlasena.

Uuringust selgus omakorda, et noorte tagasipöördumine on seotud väljarändemotiividega. Näiteks majanduslikel või perekondlikel põhjustel lahkuvad noored ei seo suure tõenäosusega oma tulevikku Eestisse naasmise võimalusega. Neil, kes on lahkunud hariduse, erialase arengu või reisimise eesmärgil, on suurem tõenäosus taas kodumaale naasta, kui neile peaks tehtama sobiv pakkumine.

Järeldused Eestist võõrsile läinud noorte diasporaategevuste edasisel planeerimisel: rahvusvaheline sotsiaalne kapital ja teadmusinglus. **Noorte rahvusvahelist kogemust õppimise või töötamise vallas tuleb toetada ja soodustada, sest selliste kogemuste olemasolu on Eesti arengule kokkuvõttes kasulik.** Noor oskab hinnata Eesti ühiskonna tugevaid külgi, aga ka lahendamist vajavaid probleeme

ning suudab võrdluse kaudu leida uuduslikke lahendusi, mis edendavad Eesti ühiskonda. Välisriikides loodud võrgustikud ja kontaktid võivad osutada kasulikuks kõikvõimalikes valdkondades teutsedes, sh toetada praktiliste igapäevalahenduste leidmist kodanikuühiskonna tasandil.

Side, kaasatus ja teave – nii ühiskondlikul kui ka poliitilisel tasandil ei tohi unustada, et Eesti ühiskond pole ainult Eestis füüsiliselt elavad inimesed, vaid moodustub ühtaegu Eesti elanikkonnast ja kogu diasporaast. Välisriikides elavad noored üldjuhul tahavad tunda end osana Eesti ühiskonnast. On oluline, et neil säiliks side ja kaasatus Eestis toimuvasse, sest selle põlvkonna töö- ja elukorralduses ei pruugigi inimese füüsiline asukoht olla kuigi määrav. Sidemete hoidmise ja inimeste kaasatuse eeldus on võimalikult terviklik ülevaade siinsest diasporaast, välismaal viibijate paiknemisest, tegevusaladest, vajadustest ja soovidest. Ühelt poolt tuleb soodustada diasporaalaste statistiliste andmete kogumist ja teemakohast teadustööd nii kvalitatiivsel kui ka kvantitatiivsel tasandil. Teisalt tuleb soodustada isikupõhise tagasiside võimalusi, mis parandaksid andmekogumist. Näiteks jõudis uurijateni mitme välisriikides elava eestlase nõrdimus, kui 2021. aasta rahvaloendusel ei kogutud andmeid välismaal viibijate kohta (*kui inimene märkis, et on elanud viimased kuus kuud Eestist eemal, siis tema kohta andmeid ei kogutud*). Valmisolek panustada oli olemas, ent riik jättis selle andmekogumise võimaluse kasutamata.

Avatus. **Tugev ühiskond on avatud ühiskond, kus väärtustatakse eri kultuure.** Tagasipöördunud on osutanud, et välismaal saadud kogemust ei osata Eestis alati võrdsetel alustel hinnata ning paljude välismaal elavate noorte tagasipöördumise kaalutlusi saadab hirm nullist alustamise pärast. Isiklikul tasandil tähendab avatud hoiak välismaalasest elukaaslase ja mitmekeelsete laste aktsepteerimist ning toetamist. Sealhulgas eeldatakse regulatiivselt toetavaid ja võimalikult vähebürookraatlikke seadusi ja määrusi. *Näiteks ei ole Eesti kodanikud saanud siinsetelt pankadelt Eestisse investeerimiseks laenu oma välismaa sissetulekute alusel.*

Seaduskuulekad kodanikud on esile toonud muret oma lastele peale sunnitud valikust loobuda täiskasvanuks saamisel ühest kodakondsusest. Nad soovivad, et Eesti liiguks Läti-Leedu eeskujul teatud riikide (Eestile sõbralikud) topeltkodakondsuse võimaldamise teed.

Erialaste võimaluste kättesaadavus. Kuna välismaal elavate noorte eestlaste jaoks on sobiv töökoht ja vääriline palk peamised tagasipöördumist soodustavad tegurid, tuleb toetada Eestis paiknevate või Eestiga seotud kutsealaste võimaluste kättesaadavust diasporaaliikmetele. Seejuures võiks tagasipöördumist soodustava meetmena kasutusele võtta lisaks karjäärialase nõustamise ja mentorluse võimaluse.

Kultuuriline identiteet välismaal. Olgugi et lühemat aega välismaal viibivatele noortele pole Eesti diasporaa kultuuritegevus primaarne, muutub see aja möödudes ja eriti pere tekkides olulisemaks. Kuna keel on üks tähtsamaid identiteedi hoidmise vahendeid ja ka välismaal elavad noored peavad seda tähtsaks, sh välisriikides sündinud laste puhul, tuleb endiselt toetada välisriikides tegutsevaid Eesti koole ja seltsitegevust. **Vajalik on pidev side väliseestlaste organisatsioonidega, sh silmast silma üritused ning riigi tugi seltsides tegutsevatele aktiivsetele inimestele, sh nõustamine ja koolitus jätkusuutlikuks seltsitegevuseks, kogukondade avatuse säilitamiseks, mitmekultuuriliste Eesti perekondade kaasamiseks ning teadlikkuse suurendamiseks.**

Eestikeelse e-hariduse võimalused. **Lähtuvalt rände ja diginomaadluse kasvavast trendist on oluline võimaldada lastega inimestel pikemat aega Eestist eemal viibida, katkestamata lapse eestikeelset kooliteed.** See võimaldab valmistada tagasipöördujate lapsi ette eestikeelseks kooliks Eestis, keskendudes keeleõpet andvatele pühapäevakoolidele ja üldhariduskoolile Eesti õppekava alusel. Viimast pakub Üleilmakool 35 riigis elavale 350 õpilasele. 2022/23. õppeaastal sai haridusprogrammist toetust ligi 5000 last, kes õpivad kokku u 150 mudilasringis, koolis, lasteaias või keelekursusel üle maailma.

Tagasipöördumistoetus ja -nõustamine. Kindlasti tuleb jätkata Integratsiooni SA tagasipöördumistoetuse ja -nõustamise programmi, mitte niivõrd finantstoe, kuivõrd abi ja nõustamisega praktilistes küsimustes, nagu lasteaia- ja koolikohad, perearsid, bürokraatia, keeleõppe võimalused välismaalastest elukaaslasele, aga ka kultuuri- ja psühholoogilistes küsimustes.

Samas tasub enam tähelepanu pöörata neile Eesti elukeskkonna aspektidele, mis välismaa perspektiivist paistavad Eesti tugevate külgedena ja mis võivad tagasipöördumise kaalutlemisel oma rolli mängida. Nendeks peetakse **Eesti kultuuri, kooliharidust ja looduskeskkonda, aga ka asjaajamise ja**

ettevõtluse arendamise lihtsust koos digiriigi võimalustega. Kui inimesed tajuvad, et nad saavad endiselt ühiskonnaprotsessides kaasa rääkida, tekitab see suuremat ühtekuuluvustunnet. Noored peavad tunnetama, et nende oskusi, teadmisi ja perspektiive osatakse Eestis väärtustada ning et nad on siia alati oodatud oma välismaal loodud perekondadega.

Kommunikatsioonitegevused

Tuleb aru anda, et diasporaapoliitika ei jõua alati kõigi diasporaaliikmeteni võrdselt. **Palju sõltub inimeste endi osalusest, loodud sidemetest Eestiga ja huvist kogukonna tegevustes kaasa lüüa.** Kehvem sotsiaalne positsioon, vähene eesti keele oskus, madalam haridus või sissetulek võivad olla tüüpilisemad takistused diasporaaelus osalemises, mis omakorda vähendab naasmise tõenäosust. Jätkame sihikindlalt kommunikatsioonitegevusi, mõeldes sellele, kuidas diasporaapoliitilise tegevuse kaudu kaasata võimalikult palju Eestiga seotud inimesi. Oleme sidemete hoidmisel ja edendamisel hoidnud tähtsal kohal suhtlust ning teabevahetust, sh panustades veebivärava **Global Estonian** arendusse koos partneritega. Veebivärava kordumatute küllastajate arv kuus on orgaaniliselt kasvanud 4500ni võrreldes kahe aasta taguse igakuise 1600 unikaalse sirvijaga. Löviosa portaali lugijatest eelistab jätkuvalt eestikeelset lehte. Portaali voogu kasvatavad hüppeliselt nii virtuaalfoorumid (kaks korda aastas), igakuine infokiri kui ka saatkondade kodulehtedelt saabuvad uudistajad. **Uudiskirja saajate arv on aastaga kasvanud 25% eesti ja 80% inglise keeles.** Uudiskirja tellijate huvi on endiselt suur, üle poole infokirja saajatest endiselt avab ja tutvub sisuga. **2023. aastal said taotluste alusel projektitoetust 9 meediaprojekti, sh diasporaa väljaanded** USAs, Kanadas, Šveitsis, Saksamaal, Soomes, Austraalias ja Venemaal.

2023. aastal tehtud Global Estoniani portaali uurin-gust saab järeldada, et tuleb veelgi enam soodustada väliskogukondade omavahelist ühendumist ja kokkupuute võimalusi, st soovitakse enam teada teiste välismaal elavate Eesti juurtega inimeste tegemistest, saada rohkem teavet teiste kogukondade probleemidest, kogemustest ja parimatest tavadest. See aitab omakorda kaasa üleilmse eestlaste võrgustiku tekkele. Jätkuvalt oleme saanud head vastukaja kahel korral aastas toimuvatele virtuaalfoorumitele, mis on mõeldud eestlastele üle maailma. Tegemist on arvestatava produktioo-niga, mis avab võõrsil elavatele eestlastele vajalikke teemasid. 2023. aastal leidsid kajastamist

mitmekeelse lapse kasvatamine, e-riigi praktilised nipid, sugupuu uurimine kui ka erilmeline programm „Tartu 2024“ jpm.

Tähelepanu on olnud ka Eesti meedias levivatel hoiakutel. 2023. aastal ilmus Eestis hulk üleilmse

eestluse teemalisi kajastusi, millest osa on algatanud Välisministeerium. Toimunud on järjepidev töö Eesti meedia ja mõjuisikutega, et viia üleilmse eestluse teema inimeste teadvusse nii Eestis kui ka Eesti kogukondades välismaal.

Tegevuskava suundade elluviimine 2023. aastal

„Sidusa Eesti arengukava 2030“ elluviimiseks jätkub pidev koostöö Välis-, Sise- ja Kultuuriministeeriumi vahel ning „Üleilmse eestluse tegevuskava 2022–2025“ raames ülemaailmse eestluse koostöökomisjoniga.

Tähtis on teadvustada, et Eesti väliskogukonnad on laiemalt Eesti pikaajalise arengu ja konkurentsi

võime võimalikud tugevdajad. Lisaks klassikalisele majanduslikule rahasiirdele või investeeringutele saavad eestlased arendada välismaal Eesti elu ka muul viisil, näiteks ideede, heade tavade ja oskuste jagamise ning sotsiaalkapitali, nagu võrgustikud ja Eesti edulugude tutvustamine, kaudu¹².

Tegevuskava suund 1. Eesti identiteedi edendamine ja säilitamine välismaal¹³

Jätkuvad üleilmse eestluse valdkonna toetusprogrammid: omaalgatusprojektide toetusprogramm, diasporaa väljaannete toetusprogramm, selliste õpetuskeskuste toetamine, mis panustavad eesti

keele, meele ja identiteedi hoidmise ning edendamise välismaal. Et toetada ühist inforuumi, arendame partneritega edasi veebivärvavat Global Estonian.

Tegevuskava suund 2. Üleilmse eestlaskonna kaasamine Eesti ühiskonna ellu ja arengusse, koostöö edendamine ning kvaliteetsete teenuste tagamine¹⁴

2024. aastal saab uue hingamise programm „Eesti juurtega 18–35aastaste noorte erialapraktika läbimine Eestis“, tehes koostööd Work in Estoniaga ja ESTDEV-iga. Õppides 2023. aasta vigadest, sihime 2022. aasta edulugu, mil praktika sai sooritada Eestis 16 noort.

2024. aasta kevadel koguneb üleilmse eestluse koostöökomisjoni koosolek. Arutlusele tulevad

üleilmse eestluse tegevuskava uuendamine, suure põgenemise 80. aastapäeva mälestamisega seotud sündmused ja algatusega „ESTO 2025: Stockholm–Narva–Tallinn“ seotud plaanid.

Selles kategoorias vajab selgitamist asjaolu, et diasporaa eri toetuste taotlemise süsteem on pigem menetleja nägu ega haaku alati Eesti digiriigi kuvandiga.

Tegevuskava suund 3. Eestisse tagasipöördumise ja Eesti eluga (taas)kohanemise toetamine¹⁵

Viimaste aastate jooksul on Eestisse kolinud või tagasi pöördunud palju eestlasi, kes varem elasid välismaal. Integratsiooni Sihtasutus jätkab toimiva nõustamisteenuse pakkumist ja tugivõrgustiku loomist, et soodustada tagasipöördumist.

Vastav rõhuasetus on selgelt välja toodud INSA strateegia uues versioonis, määratledes rahvuskaaslased eraldi sihtrühmana. INSA saab pakkuda olemasolevate ressursidega 10–15%-le Eesti juurtega inimestele eri teenuseid nende Eestisse elama asumise

¹² LisainfoLisateavet leiab aadressilt <https://www.riigiteataja.ee/akt/326062019003?leiaKehtiv>.

¹³ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Riigivalitsemine“ muutusega D „Parandame riigi rahvusvahelist positsiooni ja tagame julgeoleku ning turvalisuse“.

¹⁴ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Ruum ja liikuvus“ muutusega A „Tagame elujõulise kultuuriruumi“.

¹⁵ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Oskused ja tööturg“ muutusega F „Suurendame ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi hariduses ning tööturul“ ning sihi „Rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse“ muutusega A „Kujundame tervikliku rahvastiku- ja perepoliitika kestliku rahvastiku ja heaolu tagamiseks“.

KOKKUVÕTE

Olulisimad edusammud 2023. aastal

1. Kommunikatsiooni tõhustamiseks jätkus veebivärava Global Estonian arendus koostöös Integratsiooni Sihtasutuse (INSA) ja Kultuuriministeeriumiga. 2023. aastal valmis portaali kasutajauuring, mille järeldused on aluseks 2024. aasta portaali arendustegevustele. Et teabe liikumist parandada, loodi 2023. aastal kommunikatsiooni tööühik, kus on osalejaid üle kogu maailma.
2. Valmis Terje Toomistu ja Aet Annisti uuring „**Noored eestlased välismaal: lahkumise põhjused, suhted Eestiga ja tagasipöördumine**“, millest saab vajalikku teavet edasiseks poliitikakujundamiseks, sh noorte tagasirände soodustamiseks.
3. Eesti parlamendi valimistel andsid eestlased 137 välisriigist 24 377 häält. **Välisriigis alaliselt elavatest hääleõiguslikest Eesti kodanikest hääletas 10,7%.**

Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad tegevused järgmistel aastatel

- **Noorte rahvusvahelist kogemust õppimise või töötamise vallas tuleb toetada ja soodustada, sest selliste kogemuste olemasolu on Eesti arengule kokkuvõttes kasulik.** Välisriikides loodud võrgustikud ja kontaktid võivad osutada vajalikuks kõikvõimalikes valdkondades, sh toetada praktiliste igapäevalahenduste leidmist kodanikuühiskonna tasandil.
- Nii ühiskondlikul kui ka poliitilisel tasandil ei tohi unustada, et Eesti ühiskond pole ainult Eestis füüsiliselt elavad inimesed, vaid moodustub Eesti elanikkonnast ja kogu diasporaast. **Välisriikides elavad noored üldjuhul tahavad tunda end osana Eesti ühiskonnast. On oluline, et neil säiliks side Eestiga ja kaasatus Eestis toimuvasse, sest selle põlvkonna töö- ja elukorralduses ei pruugigi inimese füüsiline asukoht olla kuigi määrav.** Näiteks jõudis uurijateni mitme välisriikides elava eestlase nõrdimus, kui 2021. aasta rahvaloendusel ei kogutud andmeid välismaal viibijate kohta (kui inimene märkis, et ta on elanud viimased kuus kuud Eestist eemal, siis tema kohta andmeid ei kogutud). Valmisolek panustada oli olemas, ent riik jättis selle andmekogumise võimaluse kasutamata.
- **Tagasipöördumist soodustava meetmena võiks lisaks kasutusele võtta karjäärinõustamise ja mentorluse võimaluse.**
- **Vajalik on pidev side väliseestlaste organisatsioonidega, sh silmast silma üritused ning riigi tugi seltsides tegutsevatele aktiivsetele inimestele, sh nõustamine ja koolitus jätkusuutlikuks seltsitegevuseks, kogukondade avatuse säilitamiseks, mitmekultuuriliste Eesti perekondade kaasamiseks ja teadlikkuse suurendamiseks.**
- Oluline on võimaldada lastega inimestel pikemat aega Eestist eemal viibida, katkestamata lapse eestikeelset kooliteed. **Eestikeelse e-hariduse võimaldamine aitab valmistada tagasipöördujate lapsi ette eestikeelseks kooliks.**
- Jätkub finants-, kultuuri- ja psühholoogilise abi pakkumine Integratsiooni SA tagasipöördumistoe-tuse -nõustamise programmi toel.

PROGRAMM „Kogukondlik Eesti“

Peavastutaja: Siseministerium

Programmi eesmärk: Eesti on inimesekeskne ning kogukondade ja kodanikuühiskonna arengut soosiv riik, kus inimesed on väärtustatud ja kaasatud, jagavad demokraatlikke väärtusi ning aktiivse osalusega kogukondlikus ja ühiskondlikus tegevuses parandavad elukeskkonda.

„Eesti 2035“ sihid: „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“, „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“ ning „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“.

Programmi kirjeldus: programmis keskendutakse kodanikuühiskonna mõju suurendamisele ja arengu toetamisele, et saavutada 2030. aastaks järgmised eesmärgid:

- eri vanuses Eesti elanikud osalevad ühiskondlikus elus ja kodanikuhariduses;
- kogukonnad on võimekad ja hoolivad;
- vabaihendused ja sotsiaalsed ettevõtted on oma eesmärkide saavutamisel võimekad ning jätkusuutlikud;
- poliitikakujundamine on läbipaistev ja kaasav;
- kehtivas õiguskorras on tagatud usuvabadus.

Programmis on üks meede, mis koosneb kahest programmi tegevusest.

1. Kodanikuühiskonna arengu toetamine
2. Usuvabaduse tagamine

2023. aasta olulisimad edusammud

- Avati kodanikuühiskonna innovatsioonifond ehk uus rahastusprogramm, mis edendab kogukondade ja kohaliku omavalitsuse koostööd.
- Sõlmiti strateegilise partnerluse lepingud kogukonnakeskse valitsemisviisi rakendamiseks MTÜ-dega Eesti Külaliikumine Kodukant ning Eesti Rahvaülikoolide Liit koostöös MTÜ-ga Maakondlikud Arenduskeskused.
- Loodi eeldused sotsiaalse innovatsiooni arendamiseks Sihtasutuses Kodanikuühiskonna Sihtkapital ja sõnastati sotsiaalse innovatsiooni visioon aastaks 2030.
- Tehti selgitustööd, et taastada usaldus heategevuses osalemise vastu.
- Poolte koostöös suurendati ühiskonnas religiooniteadlikkust ja tugevdati ühiskondlikku sidusust.

Programmi mõõdikud¹⁶ ja eelarve täitmine

Programmi mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihtasemed			Allikas
	2021	2022	2023	2023	2024	2030	
Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr	–	–	– ¹⁷	≥ 49%	≥ 49%	≥ 50%	Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring
Osakaal elanikest, kes tunnevad, et neil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda (täiesti nõus ja pigem nõus)	–	–	59%	< 48%	< 48%	< 48%	Eesti integratsiooni monitooring (EIM)
Eesti vabaihenduste elujõulisuse indeks	2,1	–	– ¹⁸	≤ 2,1	≤ 2,1	1,9	Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuur (USAID)
Programmi tegevus 1: kogukondliku arengu toetamine							
Püsivabatahtlike osakaal elanikkonnast	–	–	–	29,5%	33%	33%	Uuring „Vabatahtlikus tegevuses osalemine“
Püsiannetajate osakaal elanikkonnast	19%	–	17,3%	20%	25%	25%	Annetamishoiakute uuring
Rahulolu elanike kaasamisega kohalikus omavalitsuses (pigem rahul ja väga rahul)	–	39,37%	–	> 38%	> 38%	> 38%	Rahandusministeerium
Vabaihenduste panus SKP-sse	1,77%	–	– ¹⁹	2%	2%	2%	Majandusaasta aruanded, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik
Sotsiaalsete ettevõtete müügitulu	49 mln €	36,4 mln €	40,4 ²⁰ mln €	kasvab	kasvab	kasvab	
Programmi tegevus 2: usuvabaduse tagamine							
Usulistele ühendustele Siseministeeriumi eelarvest läbipaistvalt eraldatud ja sihipäraselt kasutatud toetuste määr	100%	100%	100%	100%	100%	100%	Siseministeerium

Programmi eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2023. a esialgne eelarve	2023. a lõplik eelarve	2023. a eelarve täitmine
Kulud kokku	9 787	5 634	5 057
Programmi tegevus 1.Kodanikuühiskonna arengu toetamine	8 794	4 550	3 977
Programmi tegevus 2.Usuvabaduse tagamine	992	1 084	1 080

¹⁶ Programmiga kinnitatud mõõdikute 2023. aasta tulemused on tulemusaruande esitamisel puudu, kuna osa tulemusi kogutakse 2024. aastal ja osa tulemusi möödunud aasta kohta selgub 2024. aasta jooksul. Seetõttu on programmi olukorra analüüsimiseks kasutatud teisi olemasolevaid mõõdikuid ja antud hinnang elluviidud tegevuste mõjususele.

¹⁷ Kavas on tellida uuring, järgmised andmed 2024/2025. aasta kohta.

¹⁸ 2023. aastast (s.o alates 2022. a kohta) USAID enam selle indeksi läbiviimist Eestis ei rahasta. Ettevalmistamisel on uuringu tellimine, mis muu hulgas annaks uue(d) elujõulisuse mõõdik(ud).

¹⁹ Meetoodika on ülevaatamisel. Senisel kujul andmekorjet pole toimunud, mõõdik on kavas korrigeerida 2024–2025 tellitava uuringu raames.

²⁰ Allikas: Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, <https://sev.ee/andmebaas/>. Andmeid ei saa üks ühele võrrelda 2021. aastaga, sest 2022. aastast analüüsitakse sotsiaalsete ettevõtete müügitulu ehk maksustatavat käivet kvartaalselt. 2022. ja 2023. a kohta on esitatud vastava aasta IV kvartali käivete summa.

Programmi tegevuse „Kogukondliku arengu toetamine“ eelarve täitmine oli 87%. Programmi tegevuse eelarve jäi osaliselt kasutamata seetõttu, et kodanikuühiskonna toetusteks Kodanikuühis

Olukorra analüüs

1. jaanuari 2024. aasta andmetel on Eestis registreeritud 24 891 MTÜ-d ja 835 sihtasutust. See on 765 MTÜ-d ja 8 sihtasutust enam kui 2023. aastal. Olgugi et registreeritud vabaihenduste arv ei anna iseenesest sektorist tervikpilti, on siiski oluline jälgida registreerimise trendi.

2023. aastal ei tehtud ühtegi mahukat analüüsi ega uuringut, seega puuduvad esinduslikud andmed vabaihenduste detailsemate võimekusnäitajate kohta.²¹

„World Giving Indexi“ andmetel osales vabatahtlikus tegevuses 2023. aastal Eestis teadlikult 21% ja heategevuses laiemalt 58% elanikest. Selle näitajaga asub Eesti 142 riigi võrdluses 49. kohal, töustes aastaga 15 kohta.

2022. aasta oli Eesti heategevusele rekordaasta, mil vabaihendustele annetati kokku 96 miljonit eurot. **2023. aastal seda tulemust ilmselt korrata ei õnnestunud.** 2023. aastal varjutasid Eesti heategevusmaastikku mitu annetuste võimaliku väärkasutusega seotud juhtumit, mille suhtes ametlik menetlus alles kestab. Ometi näitab 2023. aasta suvel tehtud Kantar Emori uuring, et **püsiannetajate osakaal Eestis on pöördunud väikesesse langustrendi, ulatudes 17,3%-ni** (2021. aastal 19%). Nii Siseministerium kui ka partnerid viisid ellu eri kommunikatsioonitegevusi, et selgitada heategevusega seotud küsimusi²² ning julgustada inimesi ja ettevõtteid jätkama oma annetustega.

Selleks, et suurendada kohaliku tasandi kodanikuaktiivsust ja arendada kogukonnakeskset valitsemisviisi²³, sõlmis Siseministerium 2023. aastal kaks uut strateegilise partnerluse lepingut. 2026. aasta lõpuni on riigile partneriteks MTÜ-d

konna Sihtkapitali kaudu elluviidavad tegevused, sh innovatsioonifond ja kulud on osaliselt lükkunud 2024. aastasse. Programmi tegevuse „Usubaduse tagamine“ eelarve on täidetud.

Eesti Külaliikumine Kodukant ning Eesti Rahvaülkoolide Liit koostöös MTÜ-ga Maakondlikud Arenduskeskused. Mõlemad partnerid viivad ellu piirkondlikele kogukondadele mõeldud praktilisi tegevusi, et rakendada kogukonnakeskse lähenemise viisi mudelit, ning kavandavad, korraldavad ja viivad kogukondades läbi elanikkonnakaitse kriisivalmiduse ja kodanikukaitse koolituse koostöös eri osaliste, sh kohalike omavalitsuste ja riigiasutustega. Tööd jätkasid ka senised partnerid Vabaihenduste Liit ja MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused, MTÜ Sotsiaalse Innovatsiooni Labor ja MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik.

Olulise uue algatusena loodi 2023. aastal kodanikuühiskonna innovatsioonifond, mille strateegiline eesmärk on suunata kohalikke omavalitsusi ja kogukondi looma ja arendama kaasavaid koostöö- ja kaasamisvorme. Samuti on selle eesmärk edendada osalusdemokraatiat ning toetada elanike heaolu, turvatunnet ja koostööd inimeste ja ametkondade vahel. Julgeolekuolukorra tõttu toetati 2023. aastal elanikkonnakaitse ja selle võimekuse suurendamist kohalikul tasandil. Sihtasutuse Kodanikuühiskonna Sihtkapital koordineeritavast fondist on samade eesmärkide tarbeks võimalik raha taotleda ka 2024. aastal. Möödunud aastal oli fondi eelarve 875 000 eurot ja toetusi sai taotleda igast kohalikust omavalitsusest.

Suur samm astuti edasi ka sotsiaalse innovatsiooni valdkonnas. Siseministeriumi ja partnerite koostöös valmis sotsiaalse innovatsiooni visiooni dokument aastani 2030 ning rahvusvahelise projekti raames valmis sotsiaalse innovatsiooni kompetentsikeskuse tegevuse kontseptsioon.

²¹ 2023. aastal alustati ettevalmistusi vabaihenduste ja vabatahtliku tegevuse hetkeseisu ja trendide uuringu tellimiseks koostöös Sotsiaalministeriumi ja Eesti Teadusagentuuriga. Uuringu korraldaja on kavas leida 2024. aasta esimeses pooles.

²² Vt näiteks <https://www.err.ee/1609001711/raivo-kuut-kuidas-usaldada-heategevust-kui-usaldus-on-murtud>, <https://www.armastanaindata.ee/uudised/kuidas-otsustada-kellele-annetada-kolm-nouannet-annetajale> ja <https://www.err.ee/1609122014/ekspertid-annetuste-kogumist-ei-ole-vaja-senisest-rohkem-kontrollida>.

²³ Kogukonnakeskne valitsemisviis on koostöömeetod, mille kohaselt selgitatakse kohaliku omavalitsuse eestvedamisel välja sõltumata valdkonnast inimeste heaolu häirivaid probleeme ja leitakse neile lahendus. Seda tehakse koos kohalike elanikega piirkondliku kogukondlikkuse järgi. Keskkel kohal on piirkondlike kogukondade moodustamine (olemasolu), nende osalus ja kaasatus kogukonnaesindajate kaudu eri vormis nii probleemide väljaselgitamiseks, kirjeldamiseks kui ka võimalike lahendusvariantide väljatöötamiseks ja otsustusprotsessidesse ning seejärel ka elluviimisesse, et kujundada oma elu- ja toimekeskkonna heaolu.

Alustati Euroopa Sotsiaalfondist toetatavat tegevust: „Kodanikuühiskonna mõju suurendamine ja arengu toetamine läbi laste ja noorte aktiivsuse kasvatamise“. Sellega avanevad 2024. aastal mitmed koolitus- ja arendusvõimalused vabaühendustele ning maakondlikele vabaühenduste konsultantidele. Ettevalmistamisel on ka Eesti-Šveitsi koostööprogrammi sotsiaalse kaasatuse pro-

gramm, mis hakkab keskenduma sotsiaalse innovatsiooni edendamisele.

2024. aasta kevadel avaldatud Eesti lõimumise monitooringu andmetel tunneb 59% elanikest (2020. aastal 48%), et neil ei ole võimalust ühiskonda mõjutada. Programmi tegevused on keskendunud seni ja keskenduvad ka tulevikus sellele, kuidas inimeste osalusvõimalusi parandada.

Programmi tegevuste elluviimine 2023. aastal

Programmi tegevus 1. Kodanikuühiskonna arengu toetamine²⁴

Oodatav tulemus 1.1. Teadlikud ja aktiivsed elanikud

2023. aastal tegid Siseministeerium, Välisministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium jt koostööd ühiskonnaõpetuse õpetajate seminari asjus. See andis võimaluse käsitleda õpetajatega kodanikuühiskonna olulisust nii ühiskondlikus kui ka julgeolekukontekstis. Samuti tehti koostööd Haridus- ja Teadusministeeriumiga, kes uuendab **sotsiaalainete õppeprotsesside kirjeldusi**. See toetab kodanikuühiskonna arengut, sest uuendatud õppeprotsess annab muu hulgas ühiskonnaõpetuse õpetajatele praktilisi võimalusi teha õppetöö raames koostööd kohalike vabaühendustega, näiteks kogukonnapraktika programmi kaudu, mis on kodanikuühiskonna järelkasvu toetamise üks meetmeid. Koostöö jätkub 2024. aastal, mil mõtestatakse kodanikuühiskonna arengu ICCS tulemusi ja korraldatakse uuringut.

Vabaühenduste Liidu ja Eesti Rahvaülikoolide Liidu koostöös ning Norra Aktiivsete Kodanike Fondi toetusel loodi kogukonnaringid: „Kodanikuks olemise ABC“, mille eesmärk oli suurendada Eesti täiskasvanute teadlikkust demokraatliku ühiskonna toimimisest ja kestliku arenguga seotud väljakutsetest ning luua eeldused kodanikuteadlikkuse ja aktiivsuse suurendamiseks.

26. novembril tähistatakse Eestis kodanikupäeva. Kodanikupäeval tõstetakse esile tegusate ja ettevõtlike inimeste panust Eesti ühiskonna arengusse. 24. novembril 2023 toimus kodanikupäeva pidulik tänuüritus, kus siseminister andis üle 14 ko-

danikupäeva aumärki aktiivsetele ja hoolivatele kodanikele ning kuulutas aasta kodanikuks Triinu Ossinovski. Sedalaadi tunnustussündmuste korraldamine aitab toetada Eesti arengut, ühiskonna sidusust ja toimimist ning tagada siseturvalisust. Kodanikupäeva paiku toimusid ka maakondlikud tunnustussündmused, mida korraldavad maakondlikud arenduskeskused. Vabatahtlike tunnustuskonkurss toimus traditsiooniliselt koos kodanikuühiskonna aasta tegijate konkursiga Vabaühenduste Liidu korraldamisel, seekord 2. veebruaril 2024.

Lõpuni jõudis Varjupaiga-, Rände- ja Integratsiooni-fondist toetatud Vabaühenduste Liidu vahendusteenus, mis viib vabatahtlike kaasamiseks kokku vabaühendused ning tööandjad.²⁵ Nüüdseks on Vabatahtlike Värava infoportaal www.vabatahtlikud.ee kättesaadav kolmes keeles koos uute funktsioonidega. Infoportaali külastas eelmisel aastal u 23 000 kasutajat kokku rohkem kui 280 000 korral, mis on enam kui kaks korda suurem varasemaga võrreldes. Kuulutusi on platvormile lisatud 1054, millest viimase aasta jooksul on avaldatud ligi kolmandik. Trend on selgelt kasvav. 2024. aasta eesmärk on kasutajate arvu vähemalt kahekordistada.

Annetamiskultuur arenes 2023. aastal märkimisväärselt. Eesti paikneb 142 riigi võrdluses 49. kohal, tõustes 2022. aastaga võrreldes suisa 15 koha võrra. Sellele aitas kaasa peamiselt raha annetajate lisandumine, neid oli eelmise uuringuga võrreldes pea kümneid võrra enam – 2023. aastal annetas heategevuseks raha iga teine eestlane. Selle

²⁴ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Majandus ja kliima“ muutusega C „Kujundame paindliku ja turvalise majanduskeskkonna, mis soodustab uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi“ ja sihi „Riigivalitsemise“ muutusega A „Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise“.

²⁵ Teenuse osutamist jätkatakse ka peale projekti lõppu.

näitajaga oleme Baltimaades selgelt esirinnas: Lätis oli see 39% ja Leedus 19%.

Samas näitab suvine Kantar Emori uuring, et **püsiannetajate hulk Eestis on veidi kahanenud** – 2017. aastal annetas püsivalt 12% rahvastikust, 2021. aastaks kasvas see koguni 19%-ni, kuid langes 2023. aastal 17,3%-ni. Heategevusühingud ise toovad praeguse languse põhjustena välja keeruliseks muutunud majandusolukorra. Lisaks mõjutavad ka palju tähelepanu saanud segadused annetuste kasutamise ja valdkonna üldist usaldust ja inimeste valmisolekut ka keerulisemal ajal annetada. Eeltoodust ajendatuna tegid Siseministerium ja Vabaiühenduste Liit 2023. aastal **annetuste kogumise kohta selgitustööd, et** kaitsta eri skandaalide valguses teiste annetusi koguvate ühingu usaldusväärset.

Toimusid traditsiooniks saanud annetamistalgud, et koguda heategevuseks raha, aega ja esemeid. 2023. aasta annetamistalgutel osales ligikaudu 150 organisatsiooni üle 170 algatusega. Kokku koguti 134 405 eurot, millest 40 000 eurot moodustas Swedbanki toetus MAA keskkonna organisatsioonidele. Osalejate arv püstitas seni korraldatud talgute rekordi.

2023. aastal osalesid Siseministerium ja Vabaiühenduste Liit Kultuuriministeriumi eestveetava kultuuri ja spordi valdkonda eraraha kaasamise analüüsi juhtrühmas.²⁶ Muu hulgas aitab see **lahendada mõnda heategevuse soodustamise probleemi**, mille kohta 2022. aastal ettepanekud sõnastati.

Selleks, et soodustada kodanikuühiskonna järelkasvu, algatas Sihtasutus Kodanikuühiskonna Sihtkapital (KÜSK) 2023. aasta septembris uue Euroopa Sotsiaalfondi ja Siseministeriumi **projekti „Toetuse andmise tingimused kodanikuühiskonna mõju suurendamiseks ja arengu toetamiseks“**. Projekti eelarve on pisut üle 2 miljoni euro, millest 70% on Euroopa Sotsiaalfondi toetus ja 30% Eesti kaasfinantseering. Tegevused algavad 2024. aastal ning nende eesmärk on koolitada maakondlike vabaiühenduste konsultante ning suurendada maakondades laste ja noortega tegelevate vabaiühenduste kaasamisoskust.

Täpsemalt tegeleb KÜSK projekti raames järgmisega:

- arendab süsteemset ja kogukonnapõhist laste ja noorte kaasamismudelit (tagab kodanikuühiskonna järelkasvu);
- parandab laste ja noortega tegelevate vabaiühenduste kaasamis- ja osalemisoskusi (loob võimalusi vabaiühenduste arendamiseks, arendab ja tugevdab vabaiühendusi, keskendudes laste ja noortega tegelevatele vabaiühendustele).

Oodatav tulemus 1.2. Võimekad ja hoolivad kogukonnad

2023. aastal lõi Siseministerium koos KÜSK-iga uude kodanikuühiskonna innovatsioonifondi. Innovatsioonifondi strateegiline eesmärk on toetada ja suunata kogukondi ning kohalikke omavalitsusi välja töötama ja kasutama koosloomelisi kaasamis- ja koostöövorme. Innovatsioonifondi maht 2023. aastal oli 875 000 eurot. Iga kohaliku omavalitsuse kohta oli ette nähtud maksimaalne toetussumma, mille piires said selle omavalitsuse territooriumil tegutsevad MTÜ-d ja seltsingud raha taotleda. Kokku esitati 110 taotlust 67 kohalikust omavalitsusest. Toetatud projektidega saab tutvuda KÜSK-i kodulehel <https://kysk.ee/toetuste-ajalugu/>. Innovatsioonifond jätkab tegevust 2024. aastal, keskendudes elanikkonnakaitsesele, ja see on kavas avada 2024. aasta esimeses pooles.

Suvel sõlmis Siseministerium lepingud **kahe uue strateegilise partneriga, et suurendada kogukondade võimekust ja edendada kogukonnakeskset valitsemisviisi.** Perioodil 2023–2026 on kogukonnakeskse valitsemisviisi juurutamisel partneriks Eesti Külaliikumine Kodukant ja MTÜ Eesti Rahvaülikoolide Liit koostöös MTÜ-ga Maakondlikud Arenduskeskused. Mõlemad partnerid viivad ellu piirkondlikele kogukondadele mõeldud praktilisi tegevusi, et rakendada kogukonnakeskset valitsemisviisi. Tegevuste tulemusena suureneb kogukondade kaasatus ja osalus kohaliku elu ja heaolu kujundamisel ning otsuste tegemises. Kuna kogukondadel on ka oluline roll kriisidega toimetulekus, on partnerluse eesmärk suurendada kogukondade teadlikkust ja valmisolekut kriisis hakkama saamisel, sh KOV-ide teadlikkust kogukondade kaasamise võimalustest.

Kogukondade osalemisvõimalusi parandas 2023. aastal oluliselt Siseministeriumi strateegiline partner MTÜ Sotsiaalse Innovatsiooni Labor

²⁶ Juhtrühma eesmärk oli anda sisend Kultuuriministeriumi vastavasse Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi ülesandesse: „Analüüs ja ettepanekud eraraha kaasamise maksumeetmete kohta“, mille tähtaeg on mai 2024.

(SiLab). SiLab arendab kahte mudelit, mille mõlema eesmärk on **aidata lahendada lokaalselt ühiskondlikke ja kogukondlikke probleeme**. Mõlemad on koosloomeplatvormid, mis aitavad edendada osalusdemokraatiat ja avatud valitsemist. Esimene mudel keskendub kohaliku omavalitsuse ja kogukondade koostöö võimestamisele ning teine mudel on suunatud kohaliku omavalitsuse ja teiste (eelkõige riigiasutuste) sidusrühmade koostööle ehk võrgustikupõhisele valitsemisele (*network-governance*). 2023. aasta andmetel on **tõusnud u 40 kohaliku omavalitsuse teadlikkus koosloomest ja kogukonna kaasamisest ning kogutud on 17 kohaliku omavalitsuse ja kogukonna koostöö mudelit**.

Noortele mõeldes alustas 2023. aastal **viiendat hooaega koolinoorte konkurssi „Koos suudame“**, mida viib ellu Siseministerium koostöös algatusega „Proovikivi“. Konkursi eesmärk on innustada 7.–12. klasside noori koostööle eakaaslastega, et end üheskoos meeskonnana proovile panna ja mõelda oma kohaliku kogukonna või kogu ühiskonna probleemidele ning sellele, kuidas koos oma meeskonna ja kogukonna liikmetega neid probleeme kodanikualgatuse korras lahendada. Konkursile esitatud projektid võivad sündida nii formaalse kui ka mitteformaalse õppe raames koolis ja/või noortekeskustes. Eriti oodatud on projektid, mis on valminud ainetevahelise lõimingu, projektipõhise õppe, loov- ja uurimistööde, ettevõtlusõppe, maailmahaariduse ning kogukonnapraktika kontekstis. Sel hooajal selguvad tulemused mais.

Jätkus **kogukonna eestvedaja stipendiumikonkurss KÜSK-i juures**, mis on mõeldud inimesele, kelle südameasi on juhtida oma kogukonnas toimuvat ja kaasata teisi. Stipendiumi eesmärk on tunnustada motiveeritud ning kogukonna arendamiseks vajalike oskuste, teadmiste ja võimetega eestvedajat, kes on kogukonna elujõu kasvataja ja uute arengusammude innustaja. Taotlusi esitati kõikidest maakondadest, seejuures Harjumaalt 58, Tartumaalt 32, Lääne-Virumaalt ja Pärnumaalt 20 taotlust. Kokku rahuldati 30 taotlust kogusummas 150 000 eurot. Toetused jagunesid sarnaselt taotlemisega: Harjumaa 14, Tartumaa 10, Raplamaa 5, ülejäänud maakondades vähem ning ühtegi stipendiumi saajat ei olnud Ida-Virumaal ja Hiiumaal. Konkursi täpsemad tulemused on avaldatud KÜSK-i kodulehel <https://kysk.ee/toetuste-ajalugu/>. Konkurss jätkub 2024. aastal.

Oodatav tulemus 1.3. Võimekad vabäühendused ja sotsiaalsed ettevõtted

Võimekate vabäühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete valdkonnas on endiselt väga tähtsal kohal KÜSK-i tegevus, mille asutajaõigusi teostab Siseministerium. 2023. aastal toimus KÜSK-i tegevuste elluviimine sarnaselt 2022. aastale. KÜSK-i tegevust suunas 2023. aasta veebruarist Siseministri poolt ametisse kinnitatud nõukogu uus koosseis, kuhu kuulub 11 inimest, kellest 6 on kodanikuühenduste esindajad.

2023. aastal toetati vabäühendusi sarnaselt varasematele aastatele: arenguhüpet ettevalmistava taotlusvooru ja arenguhüppe taotlusvooru kaudu.²⁷ Koostöös Vabäühenduste Liidu ja Siseministeriumiga anti 2023. aasta alguses välja kodanikuühiskonna 2022. aasta algatuse tunnustus, mille pälvis kolme vabäühenduse – MTÜ Mondo, MTÜ Eesti Pagulasabi ja Ukraina Kultuurikeskuse – koostööna sündinud ühissetvõtmine „Ukraina heaks!“.

Taotlemisaktiivsus KÜSK-i rahvusvahelise koostöö toetamise konkurssidel kasvas 2023. aasta jooksul oluliselt. Konkursid võimaldavad Eesti vabäühendustel teha rahvusvahelist koostööd, sh osaleda rahvusvahelistes koostööprojektides ja valdkonnale olulistel üritustel välismaal ning korraldada rahvusvaheliste katusorganisatsioonide ettevõtmisi Eestis. Kõik need tegevused aitavad kasvatada vabäühenduste võimekust, sest sarnast toetust ei ole vabäühendustel võimalik taotleda teistest programmidest. Alates 2023. aasta algusest on avanenud mitu Euroopa Liidu programmi, mille taotlusvoorudes osalemiseks vajavad vabäühendused rahalist tuge ning seepärast on tähtis, et KÜSK jätkaks rahvusvahelise suuna koostöö toetamist.

Alates 2021. aastast tegutseb KÜSK Euroopa Liidu „**Kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi**“ ehk CERV programmi kontaktpunktina. KÜSK-i ülesanne kontaktpunktina on vahendada toetusmeetme teavet ja nõustada vabäühendusi taotluste ettevalmistamisel. Selleks jagatakse jooksvalt infot veebilehel www.kysk.ee/cerv, korraldatakse infotunde ning esinetakse eri üritustel ja sotsiaalmeedias. CERV programm on seotud nii Siseministeriumi, Justiitsministeriumi kui ka Ma-

²⁷ Lisaks tegi KÜSK koostöös Siseministeriumiga möödunud aastal esmakordselt kodanikuühiskonna innovatsioonifondi taotlusvooru – selle kohta on esitatud lisateavet eelmises peatükis.

jandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tulemusvaldkondadega, mistõttu on 2024. aastal kaas leppida kokku eelkõige nende ministeeriumite võimalikus ühises rahalises panuses kontaktpunkti tegevuse toetamisel.

2023. aastal algatati projekt „Kodanikuühiskonna mõju suurendamine ja arengu toetamine“, mis kestab kuni 2028. aastani ning mille kogueelarve on 2 miljonit eurot. Projekti rahastab Euroopa Liit Euroopa Sotsiaalfondi kaudu 70% ulatuses ja Eesti riik 30% ulatuses. Projekti eesmärk on soodustada aktiivset kaasamist, et edendada võrdseid võimalusi, diskrimineerimiskeeldu ja aktiivset osalemist, ning parandada eelkõige ebasoodsas olukorras olevate rühmade tööalast konkurentsivõimet. Konkreetsemalt on KÜSK-i korraldatavate tegevuste eesmärk arendada avaliku sektori, erasektori ja vabakonna partnerlust kohalikul tasandil, suurendada laste ja noorte teadlikkust ühiskonnas toimuvast ning oskust selles aktiivselt kaasa rääkida, samuti arendada vabaühenduste oskusi lapsi ja noori kaasata.

Nupukate lahenduste ehk NULA inkubaator ja startuutoetuste konkurss, mida KÜSK viib ellu koostöös Heateo Sihtasutusega, jätkub samas koostöövormis aastatel 2024–2026.²⁸ NULA inkubaator pakub inimestele ja meeskondadele mentorlust kogu arenguprogrammi käigus. Viimase kaheksa aasta jooksul on inkubaator aidanud uuenduslikel ideedel kasvada kiiremini elujulisteks sotsiaal- või äriprojektideks. Arenguprogramm aitab lahendada elulisi kitsaskohti ja töötada välja uuenduslikke ideid, millel on innovatiivne ja sotsiaalne mõõde.

Jaanuaris 2023 valmis **Vabaühenduste Liidu tellitud vabaühenduste juhtide uuring**, mida tutvustati juhtide talvekoolis. Selle põhjal uuendati vabaühenduste juhtide kompetentsimudelit. Selgus, et alustavad juhid vajavad kõige enam võimalust õppida juba kogenud juhtidelt ning saada rohkem teooria- ja taustteadmisi vabaühenduse juhtimisest. Kogenud juhtidele on aga kõige olulisem võimalus üks-teisega mõtteid ja kogemusi vahetada, et vähendada üksi toimetamise tunnet. Tagasiside põhjal lõi Vabaühenduste Liit vabaühenduste juhtidele kaks uut kompetentsimudeli põhise programmi: **alustavate juhtide kiirendi ja kogenud juhtide kovi-sioonigrupid**. Mõlema grupi esimesed kohtumised toimusid novembris 2023 ja grupid jätkavad kuni

aprillini 2024. Alustavate juhtide kiirendisse kandideeris 15 kohale üle 30 kandidaadi, juhtide kovi-sioonigruppe avati kaks, kokku 30 osalejaga.

Vabatahtliku tegevuse arendamiseks nõustab Siseministeeriumi strateegiline partner Vabaühenduste Liit igapäevaselt organisatsioone ning kasvatab ja arendab võrgustikku. Vabatahtliku sõbra märgise arenguprogrammis alustasid 2023. aasta voores viis organisatsiooni, kellest kahe otsesed sihtrühmad on noored.

Vabatahtliku tegevuse võrgustik kasvab viimase aasta jooksul 10 liikme võrra (nimekiri [siin](#)). Aasta teises pooles toimusid kohtumised temaatiliselt jagatud gruppides, millede osalus ja tagasiside oli väga hea.

Sotsiaalse ettevõtluse edendamiseks on Siseministeeriumil strateegiline partnerlus MTÜ-ga Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik (SEV), kes 2023. aastal tegutses selle nimel, et kasvatada jätkusuutlike sotsiaalsete ettevõtete, tugiorganisatsioonide ja valdkonda arendavate organisatsioonidega kogukonda ning soodustada laiemat mõju loovate tegevuste elluviimist.

Siseministeeriumi, SEV-i, KÜSK-i ja teiste partnerite koostöös osaleti rahvusvahelises projektis „European Social Innovation Alliance“, mis **aitas kaasa sotsiaalse ettevõtluse ja innovatsiooni kogukonna kasvule**, üksteise paremale mõistmisele ning koostööle. Projekt lõppes 2023. aasta kevadel, ent aasta lõpus esitati nii Eesti kui rahvusvaheliste partneritega jätkuprojekti taotlus, mille positiivse tulemuse korral on võimalus teha veelgi enam koostööd rahvusvaheliste partneritega ning arendada Eestis sotsiaalset innovatsiooni.

SEV jätkas ka **sotsiaalse ettevõtluse andmebaasi täiendamist**, mis annab kvartaalse või aastase täpsusega ülevaate sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalse ettevõtluse sektori käekäigust, kirjeldades selle olulisemaid indikaatoreid. Andmebaasi põhjal on sotsiaalses ettevõtluses töötajate arv suurenenud, 2023. aasta neljanda kvartali andmetel töötab sotsiaalsetes ettevõtetes 4181 töötajat (2022. aasta lõpus oli see 3800).

Märkimisväärse sündmusena korraldas SEV koostöös 15 partneriga eri sektoritest 5.–6. oktoobril 2023 Põhjala tehases **Baltimaade suurima mõju ja jätkusuutlikkuse festivali „Impact Day“**. Kokku astus laval üles 180 esinejat ja festivalil osales 2689

²⁸ 2023. aasta lõpus kuulutas KÜSK välja konkursi teenusepakkuja leidmiseks, mille võitis Heateo Sihtasutus.

inimest, vestlusringiga osales ka Siseministeerium.

Sotsiaalse innovatsiooni valdkonnas alustati 2022. aastal sotsiaalse innovatsiooni visioonidokumendi koostamist, mille raames toimusid 2023. aasta alguses avalikud arutelud, kuhu kaasati sidusrühmi mitmelt poolt Eestis. Visioonidokumendi tutvustamine Siseministeeriumi poolt teistele ministeeriumitele ja seotud asutustele jätkub 2024. aastal.

2023. aastal alustas maakondlik kodanikuühiskonna nõustamisteenus uuendatud kujul. Nimelt lisandus kogukondade võimestamise teenus ja see tõttu kasvas teenuse eelarve u 30%. Lisandunud summaga kaetakse eelkõige palga ja halduskulusid. Palgakulu on jagatud kõikide MAK-ide vahel selliselt, et igas maakonnas oleks vabaühenduse konsultandi tegevusteks vähemalt üks täistöökoht. Brutotöötasuks on arvestatud 2021 aasta II kvartali Eesti keskmine töötasu. Halduskulud moodustavad u 29% palgakuludest. **31. detsembri 2023. aasta andmetel töötab üle Eesti kokku 19 vabaühenduse konsultanti, neist kolm vene töökeelega ja seitse konsultanti pakuvad nõustamist inglise keeles.**

2023. aastal oli kokku 1739 nõustamist, mis on pisut rohkem kui 2022. aastal. Kliendirahulolu küsitluse tulemused on endiselt väga head. 96% küsitlusele vastanutest tõi välja, et nad said e-kirja teel nõustamisel oma küsimusele vastuse või probleemile lahenduse; 4% sai oma küsimusele osalise vastuse. Neid, kes e-kirja teel oma küsimusele vastust ei saanud, polnud. Kohtumise teel nõustamist saanud vastanutest 95% said oma küsimusele vastuse või probleemile lahenduse. Kohtumise teel nõustamist saanud vastanutest 5% sai oma küsimusele osalise vastuse. Kohtumise teel oma küsimusele vastust mittesaanud ei olnud.

Peale nõustamisteenuse **toimib edukalt ka infoportaali** www.mtyabi.ee, mis pakub kirjalikke juhiseid ja

nõuandeid kodanikuühiskonna algatustele. Portaali külastas 2023. aastal kokku 25 203 kasutajat (800 võrra rohkem kui aasta varem). Lehekülgede vaatamisi oli 57 262 (u 4400 võrra rohkem kui aasta varem). Populaarseimad teemad, mille vastu portaalis huvi tunti, olid mittetulundusühingu asustamine ja lõpetamine, juhatuse töö ja üldkoosolek, käsundus- ja töövõtuleping ning kodanikuühiskonna sündmuste teave.

Oodatav tulemus 1.4. Läbipaistev ja kaasav poliitikakujundamine

2023. aastal uuendati vabaühenduste rahastamise analüüsikeskkonda mtyraha.heakodanik.ee riigiasutustelt saadud andmete alusel 2020. aasta andmetega. Jätkub töö selle nimel, et hõlbustada riigi avaandmete kasutamist platvormil teabe avaldamiseks. Selleks tehakse kindlaks praeguse süsteemi andmevajadused võrreldes riigi avaandmete kaudu pakutava teabega. Samuti on alanud 2021. ja 2022. aasta andmete lisamine.²⁹

2013. aastal koostati Siseministeeriumi eestvedamisel „Ühenduste rahastamise juhendmaterjal“, et ühtlustada riiklikke rahastamistavasid ja -põhimõtteid. Nüüd, kümmekond aastat hiljem, **on tekkinud vajadus kirjeldada põhjalikumalt kodanikuühiskonnaga koostöö tegemise viise, millest üks on rahastamine ja strateegiline partnerlus.** 2023. aastal alustati kaardistamist ja projektiplaani koostamist, mille käigus jõuti järeldusele, et lahendatav probleem on poliitikakujundajate vähene teadlikkus kodanikuühiskonna potentsiaalset ja rollidest. See tõttu kirjeldatakse juhendmaterjali uuendamisel rahastamistavasid ning koostatakse näidised ja eri koostöövormide kirjeldused. Juhendmaterjali uuendamiseks kutsutakse kokku rahastajate ümarlaud, mis täidab ka projekti juhtrühma ülesandeid. Avaseminar on plaanis korraldada 2024. aasta kevadel.

²⁹ Mõõdunud aasta andmed saab lisada pärast majandusaasta aruannete esitamise tähtaega.

Riigi tugi võimaldab parandada usuliste ühenduste laste- ja noortetöö kvaliteeti, tõhustada sotsiaalvaldkonna teenuseid, tegelda perenõustamisega ning vähendada perevägivalda ilminguid. Nende eesmärkide saavutamiseks korraldati koostöös Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Usuteaduse Instituudiga **hingehoidjakoolitus**, kus käsitleti järgnevaid teemasid: leinaprotsess ja toetus leinas olevale perele, leinava lapse toetamine ning leinarühmade läbiviimise põhimõtted. Koostöös Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu Kõrgema Usuteadusliku Seminariga korraldati koguduste ja hoolekandeesutuste töötajatele **koolitus „Eakad ja erilised“**.

Riskide maandamiseks korraldati usulistele ühendustele koolitusi ja teabepäevi: „Kuidas saab hingehoidja toetada traumeeritud inimesi?“, „Eaka hingehoid“; hingehoidjatele räägiti psüühilise erivajadusega inimeste eripäradest ning hingehoidliku töö korraldamisest ja hingehoidja töövõime ja vaimse tervise hoidmisest.

Sarnaselt varasematele aastatele korraldati koolitus usuliste ühenduste vaimulikele abielu sõlmimise õiguse saamiseks. Usulisi ühendusi nõustati nende enesekorralduse asjus, muu hulgas põhikirjade või põhikirjamuudatuste ettevalmistamises registrisse kandmiseks.

Muinsuskaitseameti ajalooliste looduslike püha-

paikade ekspertnõukogu töös osalemise kaudu aidati kaasa **looduslike pühapaikade kui oluliste mäluobjektide säilimisele ja mittekaitsealuste pühapaikade kaitse alla võtmisele**. Ajalooliste looduslike pühapaikade kaitsel on peale kultuuriloolise tähenduse oluline usuvabaduse tagamise mõõde, kuna maausulistele on need objektid sakraalse tähendusega.

Ühiskonna religiooniteadlikkuse suurendamine on vahetult seotud nii teadmispõhiste otsuste vastuvõtmisega kui ka eri religioonidesse eelarvamusvabama suhtumise kasvuga. Selleks pakuti nõustamist, koolitusi jms, et suurendada riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse spetsialistide teadlikkust Eestis tegutsevatest usulistest ühendustest. Eesmärgi saavutamiseks on kasutusel **veebiloengusari Eesti usuelust**, mida saab vaadata Siseministeriumi kodulehe kaudu. Samuti on veebis kasutamiseks teatmik **„Kirik keset küla“**, mille eesmärk on aidata kujundada usuorganisatsioonide koostööd eri tasanditel, sh avaliku sektoriga.

Oluline on saavutada turvalisem ühiskond, kus nii kogukondlik elu kui ka keskkond oleksid korraldatud viisil, mis vähendaks negatiivsete nähtuste teket juba varakult ja võimaldaks usuvabadust nii individuaalsel kui ka kollektiivsel tasandil kehtiva õiguskonna raames.

³⁰ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Ruum ja liikuvus“ muutusega B „Planeerime ja uuendame ruumi ja teenuseid terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, turvalisuse, elurikkuse ja keskkonnahoiuga arvestavalt“ ning sihi „Riigivalitsemine“ muutusega A „Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise“.

KOKKUVÕTE

24 891

mittetulundusühingut

835

sihtasutust

1739

korral nõustasid maakondlike arenduskeskuste konsultandid vabaühendusi ja kogukondi.

96 miljonit

eurot annetati vabaühendustele (seni suurim tulemus).

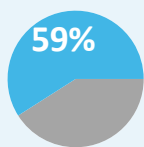

17,3%

on püsiannetajate osakaal.

40,4 miljonit

oli 2023 IV kvartalis sotsiaalse ettevõtte müügitulu.

elanikest tunneb, et neil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda (võrreldes 2020. aastaga 11% võrra halvenenud)

Avanes **kodanikuühiskonna innovatsioonifond**, kust toetati **102 projekti** kogusummas 680 000 eurot.

Valmis **sotsiaalse innovatsiooni visioonidokument** ja kontseptsioon kompetentsikeskuse tegevuseks.

Olulisimad edusammud 2023. aastal

- Loodi kodanikuühiskonna innovatsioonifond** – uus rahastusprogramm, mis edendab kogukondade ja kohaliku omavalitsuse koostööd. Esimesel aastal esitati kokku 110 taotlust 67 KOV-ist. Fondi rakendamine jätkub 2024. aastal.
- Sõlmiti strateegilise partnerluse lepingud** kogukonnakeskse valitsemisviisi rakendamiseks MTÜ-ga Eesti Külaliikumine Kodukant ning MTÜ-ga Eesti Rahvaülikoolide Liit koostöös MTÜ-ga Maakondlikud Arenduskeskused.
- Loodi eeldused sotsiaalse innovatsiooni arendamiseks** Sihtasutuses Kodanikuühiskonna Sihtkapital ja sõnastati sotsiaalse innovatsiooni visioon aastaks 2030.
- 2023. aastal annetas iga teine eestlane heategevuseks raha.** Selle näitajaga oleme Baltimaades selgelt esirinnas: Lätis oli see 39% ja Leedus 19%. Aasta jooksul tuli ilmsiks mõni võimalik annetuste väärkasutamise juhtum, mis võis mõjutada Eesti inimeste ja ettevõtete valmisolekut heategevuses osaleda. Selleks, et usaldust heategevuse vastu taastada, **tegi Siseministerium koos Vabaühenduste Liiduga selgitustööd.** Lisaks sõnastati heategevuse maksukeskkonna soodustamise ettepanekud, millega töötatakse 2024. aastal kevadel edasi koos Kultuuriministeriumiga.
- Usulistele ühendustele anti tegevustoetusi, arendati koostööd ning korraldati sihipäraseid koolitusi ja teavitustegevusi.

Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad tegevused järgmistel aastatel

- Kodanikuühiskonna strateegilise partnerluse vajaduste ja suundade kokkuleppimine ning uute strateegiliste partnerite leidmine.** Siseministeriumi strateegiliste partnerite lepingud nelja partneriga kehtivad kuni 2024. aasta lõpuni. Selleks, et tagada sujuv üleminek 2025. aasta alguseks, tuleb 2024. aasta esimeses pooles läbi mõelda kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse vajadused ning selle alusel arendatavad suunad. Aasta teises pooles on plaanis korraldada konkurss või konkursid ning leida partnerid järgmiseks neljaks aastaks.

- **Kodanikuühiskonnaga koostöö tegemise juhendmaterjali või kodanikuühiskonna kaasamise standardi koostamine.** 2013. aastal koostati Siseministeeriumi eestvedamisel „Ühenduste rahastamise juhendmaterjal“, et ühtlustada riiklikke rahastamistavasid ja -põhimõtteid. Nüüd, kümme aastat hiljem, on vajadus kirjeldada põhjalikumalt kodanikuühiskonnaga koostöö tegemise viise, millest üks on rahastamine ja strateegiline partnerlus. Juhendmaterjali koostamist on kavas alustada 2024. aasta esimeses pooles.
- **Kodanikuühiskonna innovatsioonifondi korrigeerimine ja jätkamine, et juurutada kogukondlikku valitsemisviisi.** 2023. aastal loodud innovatsioonifond on saanud suure tähelepanu ja sooja vastuvõtu osaliseks. Fondi rakendamist on plaanis 2024. aastal jätkata, kuid lisaks tuleks taotlejate ja partnerite tagasiside põhjal üksikasju korrigeerida. Sel aastal jätkab fond elanikkonnakaitse fookusteemaga, et mõelda koos elanike, kohaliku omavalitsuse ja teiste kohalike pooltega uudsel meetodil läbi nende kogukondade elanikkonnakaitse ning kriisivalmiduse vajadused ja võimalused, lähtudes kogukonnakeskse valitsemisviisi põhimõttest. Innovatsioonifondi abil planeeritakse lahendusi ja viiakse need ellu kohaliku omavalitsuse tasandil, arvestades kohalikke olusid.
- **Heategevuse aktiveerimise ettepanekute jõustamine.** Praegu kehtivad maksusoodustused, mis on mõeldud heategevusraha annetamiseks, on ajale jalgu jäänud ning pärsivad annetuste kasvu ja heategevusest huvitatud inimeste ja ettevõtete potentsiaali annetada. Üksikisikute ja ettevõtete annetuste abil saab paindlikumalt ja kiiremini suunata ühiskonnas ressursse sinna, kus neid vajatakse. Üksikisikud ja ettevõtted on võimelised otsustama toetuse üle palju kiiremini kui riik, seega tuleks kujundada annetusi puudutav regulatiivraamistik annetusi suunavaks ja soodustavaks. 2024. aastal püütakse leida viise, kuidas rakendada heategevuse aktiveerimise ettepanekuid Eestis koostöös Kultuuri- ja Rahandusministeeriumiga.
- **Sotsiaalse innovatsiooni edendamine ja kompetentsikeskuse arendamine KÜSK-is.** 2023. aasta sügisest on Siseministeerium koostöös KÜSK-i ning teiste ministeeriumite ja partneritega koostanud kahe rahvusvahelise projekti taotlusi, et tuua Eestisse sotsiaalse innovatsiooni ökosüsteemi arendamiseks välisrahastust. Tegevuse laiem eesmärk on suurendada sidusust Eesti ühiskonnas ning toetada sotsiaalse innovatsiooni kaudu uute koostöövormide ja -meetodite arendamist riigi sees ning rahvusvaheliste partneritega, et leida uudseid lahendusi ühiskondlikele probleemidele. Oluline väljakutse on ka 2023. aastal koostatud sotsiaalse innovatsiooni kompetentsikeskuse tegevusmudeli arendamine KÜSK-i juures ning asjasse puutuvate riigiasutustega täpsemate kokkulepete sõlmimine, et sotsiaalse innovatsiooni visiooni ellu viia.
- **Vabatahtlike võrgustiku rajamine ja arendamine, et tagada riigi demokraatia ning säilenõtkus.** Võrgustiku eesmärk on hoolitseda selle eest, et keskvoimu tasandilt rohujuure tasandile ja vastupidi jõuaks adekvaatne ja kontrollitud teave, mida on vaja otsuste tegemiseks, ning et vajaduse korral saaks operatiivselt kaasata vabatahtlikke riiklikult oluliste teemade lahendamisse. Siseministeeriumi koordineerimisel on katsetatud sellist võrgustikku nii koroona- kui ka Ukraina sõjapõgenike kriisis. Vabatahtlike võrgustik edendab kohaliku tasandi demokraatia ja kodanikuühiskonna arengut ning on kogukonnakeskse lähenemisviisi üks osa.

PROGRAMM

„Nutikas rahvastikuarvestus“

Peavastutaja: Siseministeerium

Programmi eesmärk: inimeste elusündmustega seonduvad toimingud on mugavad, lihtsasti kättesaadavad ja võimalusel automatiseeritud. Rahvastikuandmed on kvaliteetsed ning on aluseks avalike ülesannete täitmisel ja Eesti elanike lihtsal asjaajamisel.

„Eesti 2035“ sihid: „Eestis on kõigi vajadusi arvestav turvaline ja kvaliteetne elukeskkond“ ning „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“.

Programmi kirjeldus: programmis kavandatakse tõhusat rahvastikutoimingute poliitikat, sh tegevusi, mis tagavad, et rahvastikuandmed on kvaliteetsed ning toetavad riigi, kohalike omavalitsuste ja Eesti elanike lihtsat asjaajamist ning rahvastikuregistri teabe taaskasutamist. Samuti suurendatakse rahvastikuregistri töökindlust ja teenuste kasutusmugavust.

Programmis on üks meede, mis koosneb kahest programmi tegevusest:

1. rahvastikuregistri andmekvaliteedi tõstmine;
2. rahvastikuregistri kasutusmugavuse parandamine.

2023. aasta olulisimad edusammud:

- Vabariigi Valitsuses kinnitati rahvastikuregistri visioon.
- Loodi rahvastikuregistri andmeladu.
- Tagati koosulepingute andmete rahvastikuregistrisse kandmine.
- Tagati valijate arvestus 2023. aasta Riigikogu valimistel.
- Loodi võimekus teha automaatotsuseid e-rahvastikuregistri portaalis esitatud elukohateadete ja sünni registreerimise avalduste alusel.
- E-rahvastikuregistri portaalis avati teavitusteenus, mis edastab inimestele teateid nende andmete ja menetluste muudatuste kohta.

Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine

Programmi mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2021	2022	2023	2023	2024	2030	
Rahvastikuregistris olevate elukoohaandmete tegelikkusele vastavate andmete osakaal	75%	78%	78%	> 75%	> 75%	> 75%	Statistikaamet
Rahvastikuregistrisse tehtud päringute arv (miljonites)	168	177	201	≥ 172	≥ 174	≥ 119	Siseministerium, rahvastikuregister
Rahvastikuregistri e-teenuste arv	15	16	17	> 15	> 16	> 15	Siseministerium, rahvastikuregister
Rahvastikuregistri e-teenuste rahulolu soovitusindeks (SI)	74	75	77	> 69	> 72	> 72	Recommy, rahvastikuregister

Programmi tegevus 1. Rahvastikuregistri andmekvaliteedi tõstmine

Rahvastikuregistris olevate elukoohaandmete tegelikkusele vastavate andmete osakaal	75%	78%	78%	> 75%	> 75%	> 75%	Statistikaamet
---	-----	-----	-----	-------	-------	-------	----------------

Programmi tegevus 2. Rahvastikuregistri kasutusmugavuse parandamine

Rahvastikuregistris kasutatavate asutuste arv	492	501	488 ³¹	≥ 500	≥ 500	≥ 500	Siseministerium, rahvastikuregister
Rahvastikuregistrisse tehtud päringute arv (miljonites)	168	177	201	≥ 172	≥ 176	≥ 119	Siseministerium, rahvastikuregister

Programmi eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)

	2023. a esialgne eelarve	2023. a lõplik eelarve	2023. a eelarve täitmine
Kulud kokku	7 385	9 003	6 769
Programmi tegevus 1. Rahvastikuregistri andmekvaliteedi tõstmine	3 900	4 853	3 740
Programmi tegevus 2. Rahvastikuregistri kasutusmugavuse parandamine	3 485	4 150	3 029

Programmi tegevuse „Rahvastikuregistri andmekvaliteedi tõstmine“ eelarve täitmine oli 77% ja programmi tegevus „Rahvastikuregistri kasutusmugavuse tagamine“ eelarve täitmine oli 73%. Prog

rammi eelarve jäi osaliselt kasutamata, kuna majandustegevusest laekus tulusid, mis jäid kasutamata eesmärgiga katta järgmise aasta kriitilisi vajadusi.

³¹ Asutuste arv vähenes juurdepääsude lõpetamise tõttu, kuna teenuseid enam ei vajatud, sest ettevõtte lõpetas tegevuse või ühines teise ettevõttega. Samuti tehti 2022. aasta lõpus vaimulike asutuste juurdepääsu inventuur – suleti nende juurdepääs, kes polnud menetlustarkvarasse päringuid teinud.

Olukorra analüüs

Võrreldes 2022. aastaga tehti 2023. aastal **rahvastikuregistrisse 24 miljonit päringut rohkem** (kokku 201 miljonit). Rahvastikuregistrisse tehtud päringute arvu pidev kasv näitab, et rahvastikuregistri andmete kasutamise vajadus kasvab samuti. Sellega kaasnevad lisaootused taristu ja muude tugitegevuste suhtes, mida on vaja näiteks selleks, et teha andmetele juurdepääsu otsuseid ja väljastada andmeid.

Jätkus pidev ja mahukas töö selle nimel, et väga suure arvu Eestisse saabunud **Ukraina sõjapõgenike elukoha andmed saaksid kantud rahvastikuregistrisse**, et tagada neile elukoha andmete alusel kohaliku omavalitsuse ja riigiteenused. 2023. aasta lõpuks on registreeritud ligikaudu 32 500 sõjapõgeniku elukoht rahvastikuregistrisse. Samuti kanti pidevalt rahvastikuregistrisse sõjapõgenike perekonnaseisuandmeid, et teha need rahvastikuregistri kaudu kättesaadavaks teistele asutustele ning võimaldada seeläbi riigil ja kohalikel omavalitsustel osutada teenuseid, küsimata inimestelt iga kord lisadokumente.

2022. aastal allkirjastasid Eesti siseminister Lauri Läänemets ning Soome regionaal- ja riigihaldusminister Sirpa Paatero **Eesti Vabariigi valitsuse ja Soome Vabariigi valitsuse vahelise rahvastiku registreerimise kokkuleppe**, mille eesmärk on laiendada isikute ringi, kelle kohta vahetavad Eesti ja Soome elukoha andmeid, ning hakata vastastikku edastama oma kodanike perekonnasündmuste andmeid. 2023. aastal jätkusid koostöös Siseministeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskuse ning Soome Digi- ja Rahvastikuandmete Ametiga tegevused, et realiseerida lähiaastatel lepingukohane andmevahetus.

2023. aastal võeti Vabariigi Valitsuses teadmiseks rahvastikuregistri visioonidokument. Rahvastikuregister kui digiühiskonna süda võimestab personaalse digiriigi arengut, kogudes, hoides ja väljastades Eestiga seotud inimeste andmeid turvaliselt ning toetades teenuste pakkumist kõrgtasemel digitehnoloogiaga.

Rahvastikuregistri tegevus toetub järgmistele väärtustele:

- rahvastikuregister on inimesekeskne;
- rahvastikuregistriga seotud teenuseid arendatakse digiväelisel³²;
- andmeid kogutakse ja hallatakse kvaliteetselt;
- andmeid hoitakse turvaliselt;
- andmeid kasutatakse eesmärgipäraselt.

Visioonis määratleti teemavaldkonnad, mis vajavad koostööpartneritega täiendavat läbitöötamist ja lahendusettepanekuid. Näiteks elukoha andmete tegelikkusele vastavuse suurendamine (vajalik analüüsida mitme õigusliku tähendusega elukoha registreerimise võimalust); andmete õigsuse ja ajakohasuse hoidmiseks inimese poolt andmete regulaarne kontrollimine ja kinnitamine; kohtulahendite andmete kvaliteedi tagamiseks ja inimressursi kokkuhoiduks rahvastikuregistrisse lahendite andmete edastamise automatiseerimine, et tagada nende andmete kvaliteet ja inimvara kokkuhoid.

2023. aastal kooskõlastati rahvastikutoimingute valdkonnaga seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. Selle põhjal valmib 2024. aastal seaduseelnõu, millega muudetakse nii rahvastikuregistri seadust kui ka perekonnaseisutoimingute seadust.

2023. aastal analüüsiti rahvastikuregistri toimingu protsesse ja tehnoloogiaid, et leida võimalusi, kuidas tegevusi lihtsustada ning töötada välja uued toimingute läbiviimiseks vajalikud töövood. Analüüsi tulemusena valmis **tehnilise lahenduse visioon uue rahvastikuregistri menetlustarkvara loomiseks**.

2023. aastal **täiendati portaali rahvastikuregister.ee teenuseid**. Lisandus kaks uut valikut rahvastikuregistri väljavõtte e-teenusesse: väljavõtte elukoha kohta ja väljavõtte koos mitmekeelse standardvormiga. Lisaks valmis e-keskkonnas teavitusteenus, et edastada inimestele ajakohaseid teateid muudatuste, menetluste ja toimingute kohta. Perekonnasündmuse tõendeid ja rahvastikuregistri väljavõtteid saab nüüdsest portaalis automaatselt alla laadida PDF-vormingus, millele on li-

³² Tegemist on arengukavas „Eesti digiühiskond 2030“ (DÜAK) kasutatud mõistega. DÜAK selgitus: „vägi“ on pika ajalooga tugev sõna. Nimelt on see üks kolmesajast vanimast eesti keele sõnast. See sobib väljendama digiühiskonna arendamise lähtekohta: tahame hoida seni ehitatud väärtuslikku, kuid usume, et Eesti digiühiskonda saab veelgi parendada. Eesti on maailmas juba tuntud kui tugev digiühiskond, kuid me suudame enam.

satud digitempel. Kohalikele omavalitsustele valmis abielu sündmusteenuse raames abielu sõlmimise aja broneerimissüsteemi esimene etapp.

Aasta jooksul arendati elukohateate esitamise ja sünni registreerimise teenuseid selliselt, et **otsuseid saaks teha automaatselt**, ilma ametniku lisa-kontrollita. Uuendatud teenused võetakse kasutusse 2024. aasta esimeses kvartalis.

Töötati selle nimel, et luua Euroopa Liidu kodanikele võimalus tellida Euroopa Liidu ühtse digivärava ehk Single Digital Gateway (SDG) raames rah-

vastikuregistri iseteeninduskeskkonnast sünni- ja elukohatõendit ning esitada elukoha registreerimise avaldust.

2023. aastal saadeti rahvastikuregistri e-teenuste kasutajatele üle 92 000 tagasisideküsimustiku, millele vastas 12 499 inimest ehk 13,5% küsimustiku saanutest. Vastused on olulised teenuste edasisel arendamisel.

2023. aasta Riigikogu valimisteks tagati rahvastikuregistri andmete alusel valijate arvestus – koostati valijate nimekiri ja saadeti valijatele valimiste teabelehed.

Programmi tegevuste elluviimine 2023. aastal

Programmi tegevus 1.1. Rahvastikuregistri andmekvaliteedi tõstmine³³

2022. aastal alustatud **e-teenuste arendamise teine etapp lõpetati edukalt**. Projektiga loodi rahvastikuregistrisse kolm uut teenust. Laiendati portaalis rahvastikuregister.ee rahvastikuregistri väljavõtte saamise viise: nüüd saab tellida ka elukohatõendi väljavõtte ja väljavõtte koos mitmekeelse standardvormiga. Väljavõtteid ja tõendeid saab nüüdsest tellida elektroonsel kujul e-rahvastikuregistrist allalaaditavana ning need on olenevalt teenusest digitempli või ametniku digiallkirjaga. Samuti loodi teavitussüsteem, millega inimene saab portaalis esitatud avaldusega seotud tegevustest teateid e-posti ja e-keskkonna kaudu ning eluruumi omanik saab teateid, kui tema eluruumi aadressile on keegi elukoha registreerinud või elukoht on lõppenud.³⁴

2023. aastal tehti kokku 148 kvaliteeditööd, mille käigus kontrolliti ja tehti korda inimeste rahvastikuregistri andmeid. Kõige enam tegeleti kontaktandmete (e-posti aadressid ja telefoninumbri) kvaliteedi parandamisega. Eri kvaliteeditööde käigus parandati enam kui 64 000 inimese andmeid.

Selleks, et rahvastikuregistri andmete kvaliteeti parandada, korraldati kampaaniaid, mille käigus teavitati inimesi eri probleemidest ja pöörati tähelepanu rahvastikuregistri andmete uuendamise vajadusele. Veebruaris tehti 16–18aastaste kontaktandmete uuendamise kampaania, mille käigus

saadeti u 80 000 noorele e-kiri palvega oma e-posti andmed rahvastikuregistris üle vaadata, sest neil olid tõenäoliselt vanemate kontaktandmed. Kampaania õnnestus, ainuüksi kirjasaatmisele järgneval päeval lisati rahvastikuregistrisse üle 2000 uue e-posti aadressi ning tehti kehtetuks 4,5 tuhat e-posti aadressi.

Peamistest inimeste teavitamise algatustest saab esile tuua augustis toimunud Euroopa Liidu kodanike teavituse nende Eesti elukoha andmete lõppemisest, septembris korraldati teavitus u 180 000 inimesele, kellel olid kehtiva staatusega e-posti aadressid peagi lõppema hakkavate domeenidega (@online.ee, @hot.ee jne). Tulenevalt meiliaadressi eesnimi.perenimi@eesti.ee lõpetamisest saadeti e-kirjad u 2000 aadressaadile.

Suur töö tehti aadressiandmete korrastamisel – koostöös Maa-ameti, KOV-ide ja SMIT-iga kontrolliti ja parandati elukoha aadresse ja lisa-aadresse. 41 000 lisa-aadressi, mis ei vastanud aadressiandmete kvaliteedinõuetele, tehti kehtetuks. Süsteemiliselt kontrolliti ka välisriikide lisa-aadresse, sh parandati üle 1000 kirje. Samuti tegeleti perekonnaseisuandmetega – korrastati u 37 000 inimese perekonnaseisu ja suhete andmeid, sealhulgas loodi suhete seoseid rohkem kui 800 Ukraina lapse ja vanemate vahel.

³³ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Riigivalitsemise“ muutustega A „Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise“ ning B „Parandame riigi ja KOV-i teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust ning vaatame üle vastutuse jaotumise“.

³⁴ See tähendab näiteks seda, et elukoht on mujale registreeritud.

Programmi tegevus 1.2. Rahvastikuregistri kasutusmugavuse parandamine³⁵

2022. aastal algatatud **rahvastikuregistri andmelao arendamise** projekt lõpetati edukalt. Alates 01.01.2024 on Tableau' tarkvaras kõikidele kohalikele omavalitsustele kättesaadavaks tehtud enim kasutatavad aruanded ja juhtimislaud. 2024. aastal jätkub andmelao arendamine ja vajaduste selgitamine järgmise projekti jaoks.

Riigikogus muudeti õigusakte, mille tulemusel lisandusid rahvastikuregistri andmekoosseisu **kooselulepingute andmed**, suhted registreeritud elukaaslaste vahel ning uued perekonnaseisud. Loodi andmevahetuse võimalus kanda kooselulepingute andmed rahvastikuregistrisse X-tee kaudu ja notarid alustasid 01.10.2023 kooselulepingute andmete edastamist rahvastikuregistrisse. Varem sõlmitud kooselulepingute andmed kanti rahvastikuregistrisse 2023. aasta lõpuks. Kooselulepingu seonduvate andmete kogumise tulemusel alustati ka andmesaajatele nendega seotud andmete väljastamist. Sama seadusmuudatuste paketi **kehtestati abieluvõrdsus**. Abielu saavad sõlmida kaks täisealist füüsilist isikut, sõltumata nende soost. Koos-elulepingu sõlminud paarid saavad abielu registreerida lihtsustatud korras. Abielu kõrval jääb inimesele alles võimalus sõlmida kooseluleping, millega tagati registreeritud elukaaslastele samad õigused mis abieluga. Rahvastikuregistri arendused hõlmasid abielu, lahutuse, sünni registreerimise, elukoha, tõendite ja väljavõtete muudatusi ning välisriigi- ja kohtudokumentide sisestamise muuda-

tusi.

Seoses Sotsiaalministeeriumis väljatöötatud perelepitusseadusega loodi riiklik perelepitusteenus ning selle teenuse osutamise käigus sõlmitavate **vanemluskokkulepete** alusel tehtud hooldusõiguste muudatused edastatakse rahvastikuregistrisse. Arendati andmevahetust, et kanda perelepitusteenusega hooldusõiguste muutmise andmed rahvastikuregistrisse, rahvastikuregistris tekkis uus vanemluskokkuleppe olemasolu tõendav andme-

2023. aastal tehti koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Riigi Infosüsteemi Ametiga Eesti **isikukoodita inimestele isikukoodi väljastamise lahenduse äri- ja detailanalüüs**. Selle eesmärk oli lihtsustada ametnike tööd isikute otsingul olemasolevatest registritest, minimeerida topeltisikukirjete tekkimise võimalust ja nende leidmisel võimaldada neid mugavamalt ühtlustada. Analüüsi käigus disainiti lahendus, mis võimaldaks Eesti teenuseosutajatel aru saada, kas välisriigi ID-kaardiga loginud inimene on juba Eesti registrites olemas, ning vajaduse korral lisada inimese andmed rahvastikuregistrisse, et talle saaks osutada Eesti e-teenuseid. Protsessi toetamiseks on vaja arendada keskne komponent „Vastendaja“ koos sinna juurde kuuluva otsustusmudeliga. Lahenduse kasutuselevõtmine parandab Euroopa Liidu eID-ga kasutajate veebipõhist juurdepääsu Eesti e-teenustele.

KOKKUVÕTE

201 miljonit

päringut rahvastikuregistrisse aasta jooksul.

Rahulolu rahvastikuregistri e-teenustega on kõrge (77).

17

rahvastikuregistri e-teenust.

Rahvastikuregister kui digiühiskonna süda võimestab personaalse digiriigi arengut, kogudes, hoides ja väljastades Eestiga seotud inimeste andmeid turvaliselt ning toetades teenuste pakkumist kõrgtasemel digitehnoloogiaga.

Rohkem kui 64 000

inimese andmeid parandati rahvastikuregistris.

78%

on rahvastikuregistris olevate elukohaandmete tegelikkusele vastavate andmete osakaal.

³⁵ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Riigivalitsemine“ muutustega A „Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise“ ning B „Parandame riigi ja KOV-i teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust ning vaatame üle vastutuse jaotumise“.

Olulisimad edusammud 2023. aastal

1. **Kinnitati rahvastikuregistri visioon.** Rahvastikuregister kui digiühiskonna süda võimestab personaalse digiriigi arengut, kogudes, hoides ja väljastades Eestiga seotud inimeste andmeid turvaliselt ning toetades teenuste pakkumist kõrgtasemel digitehnoloogiaga.
2. E-teenuste keskkonda loodi **teavitussüsteem ning võimalus automaatselt loodavaid tõendeid ja väljavõtteid e-keskkonnast alla laadida.** Tõenditel on digitempel või -allkiri.
3. Loodi **rahvastikuregistri andmeladu**, mille kaudu on kohalikele omavalitsustele kättesaadavaks tehtud aruanded ja juhtimislaud.
4. Loodi võimalus teha automaatseid otsuseid e-rahvastikuregistri portaalis esitatud **elukohateadete ja sünni registreerimise avalduste alusel** ilma ametniku vahetu sekkumiseta, kui esitatud andmed on kontrollitud andmekogude vahendusel. Kasutajatele tehti uued teenused kättesaadavaks 2024. aasta veebruaris.
5. Tehti Eesti **isikukoodita inimestele isikukoodi väljastamise lahenduse äri- ja detailanalüüs.** Analüüs korraldati Gofore Estonia OÜ, Siseministeeriumi, Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi ning Riigi Infosüsteemi Ameti koostöös ja selle peamine eesmärk oli leida viis, kuidas Euroopa Liidu liikmesriigi autentimisvahendit kasutav isik seotakse üheselt Eesti registrites sisalduvate andmetega. Analüüsidokumendis on lahenduse üksikasjalik kirjeldus, mis võimaldab alustada arendustööd. Lahenduse elluviimiseks on vaja otsust, milline asutus saab lahenduse omanikuks ja elluviijaks.

Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad tegevused järgmistel aastatel

- **Rahvastikuregistri tarkvara uuendamine.** Rahvastikuregistri tarkvara on aegunud ega võimalda luua tänapäeva ootustele vastavaid IT-lahendusi. Rahvastikuregister on Eesti e-riigi süda, mis toetab juba praegu nii era- kui ka avalikku sektorit kokku 230 teenuse pakkumisel, kusjuures teenuste arv üha kasvab. Seetõttu on rahvastikuregistri toimepidevus äärmiselt oluline ja vaja on maandada võimalikke riske, et inimeste andmed oleksid igas olukorras kaitstud ning teenuste toimimine tagatud.
- **Rahvastikuregistri andmetega seotud teenuste muutmise, et need oleksid mugavad, lihtsa ülesehitusega ja loogiliselt seotud.** On teenuseid, kus andmete kogumise käik ei taga kasutajate ootustele vastavat andmekvaliteeti. Loomes paremaid teenuseid, nagu automaat- ja sündmusteenused ning rahvastikuregistri e-teenused.
- **Nime- ja perekonnaseisutoimingute põhimõtete kaasajastamine.** Selleks on kavas uuendada nimeseadust ja perekonnaseisutoimingute seadust, muuta perekonnasündmuste registreerimine lihtsamaks ning ajakohastada nimede valimist ja muutmist.
- **Välisriikidega rahvastikuregistri andmete vahetamise lepingute sõlmimine ja andmevahetuse korraldamine.** Koostöö näiteks Soome, Läti või Leeduga annab täpsema ülevaate Eesti kodanikest ja nende elusündmustest.
- **Rahvastikuregistri kontaktandmete kvaliteedi parandamine.** Eesmärk on ajakohastada rahvastikuregistri kontaktandmeid ja parandada nende kvaliteeti ning luua eeldus proaktiivsete teenuste osutamiseks ja isikuga suhtlemiseks, lähtudes isiku ajakohastest riiklikest ehk rahvastikuregistri andmetest.
- **2025. aasta kohaliku omavalitsuse volikogude valimisteks ja 2027. aasta Riigikogu valimisteks valijate arvestuse tagamine.** Elektroonilisse valijate nimekirja on kantud kõik hääleõiguslikud kodanikud ja teabelehed on valijatele välja saadetud.
- **Rahvastikuregistri visiooni rakendamine.** Visioonis esile toodud tegevuste elluviimise korraldamine koostöös teiste vastutavate asutustega (kohtulahendite kandmine jne).
- **Sündmusteenuste arendamine.** RRF-i rahastuse toel peab 2024. aasta lõpus käivituma sündmusteenus, samuti tuleb täiendada olemasolevaid teenuseid PPA teenuste ahelasse liitmisega ja broneerimissüsteemi ja andmevahetust.
- **Teenuste pakkumine Eesti isikukoodita inimestele.** Tuginedes 2023. aastal tehtud analüüsile, luua Eestisse keskne komponent „Vastendaja“ koos selle juurde kuuluva otsustusmudeliga (vastutav asutus pole veel kokku lepitud).

PROGRAMM

„Erakondade rahastamine“

Peavastutaja: Siseministerium

Programmi eesmärk: Riigikogus esindatud erakonnad on tegutsemisvõimekad.

„Eesti 2035“ sihid: „Eestis on kõigi vajadusi arvestav turvaline ja kvaliteetne elukeskkond“ ning „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“.

Programmi kirjeldus: programmi üldeesmärk on suurendada Riigikogu valimistel vähemalt 2% häältest kogunud erakondade tegutsemisvõimekust. Selleks on töötatud välja erakondade rahastamise süsteem vastavalt erakonnaseaduse § 127 lõikele 4, mille järgi on Riigikogus esindatud erakonnal õigus saada iga kalendrikuu viiendaks kuupäevaks

eraldis riigieelarvest. Igakuise eraldise suurus on üks kaheteistkümnendik aastasummast. Eraldise suurus on proportsionaalne Riigikogu valimistel saadud kohtade arvuga. Samuti määratakse eraldis Riigikogu valimistel osalenud erakondadele, mis ei ületanud valimiskünnist.

Programmis on üks programmi tegevus: erakondade rahastamine.

2023. aasta olulisimad edusammud

- 100% eraldatud toetusest maksti erakondadele välja.

Programmi määrdikud ja eelarve täitmine

Programmi määrdik	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2021	2022	2023	2023	2024	2030	
Eraldatud toetuste osakaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	Siseministerium

Programmi eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2023. a esialgne eelarve	2023. a lõplik eelarve	2023. a eelarve täitmine
Kulud	5 239	5 239	5 239

Olukorra analüüs ja programmi tegevuste elluviimine 2023. aastal

Programmi eesmärk on suurendada Riigikogu valimistel vähemalt **2% häältest kogunud erakondade tegutsemisvõimekust**. Selle jaoks on välja töötatud erakondade rahastamise süsteem vastavalt erakonnaseaduse § 12⁷ lõikele 4, mille järgi on Riigikogus esindatud erakonnal õigus saada iga kalendrikuu viiendaks kuupäevaks eraldis riigieelarvest.

Igakuise eraldise suurus on üks kaheteistkümnendik aastasummast. Eraldise suurus on proportsionaalne Riigikogu valimistel saadud kohtade arvuga.

Samuti määratakse riigieelarvest eraldis Riigikogu valimistel osalenud erakondadele, mis ei ületanud valimiskünnist, kuid kogusid:

- vähemalt 2%, kuid alla 3% häältest – 30 000 eurot aastas;
- vähemalt 3%, kuid alla 4% häältest – 60 000 eurot aastas;
- vähemalt 4%, kuid alla 5% häältest – 100 000 eurot aastas.

Eraldis kantakse erakonna kontole Vabariigi Valitsuse määratud valitsusasutuse kaudu, kes on praegu Sise-ministeerium, lähtudes Vabariigi Valimiskomisjoni esitatud teatisest, milles on märgitud, mitu kohta on erakonnad Riigikogu valimistel saanud. **2023. aastal anti riigieelarveline eraldis Eesti Keskerakonnale, Eesti Konservatiivsele Rahvaerakonnale, Eesti Reformierakonnale, Eestimaa Ühendatud Vasakparteile, Erakonnale Eesti 200, Erakonnale Isamaa, Erakonnale Parempoolsed ning Sotsiaaldemokraatlikule Erakonnale.**

Programmi tegevuse „Erakondade rahastamine“ oodatav tulemus on, et erakonnad, mis on kogunud Riigikogu valimistel vähemalt 2% häältest, on tegutsemisvõimekad. Kuna eraldatud toetuste osakaal oli 2022. aastal 100%, võib öelda, et oodatav tulemus on saavutatud.